

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
рішень Європейського суду
з прав людини
(жовтень 2021 року)

Зміст

Стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (заборона катування)	
BANCSÓK AND LÁSZLÓ MAGYAR (no. 2) v. Hungary: довічне ув'язнення з можливістю умовно-дострокового звільнення лише після відбуття 40 років покарання у вигляді позбавлення волі – порушення	4
Стаття 4 Конвенції (заборона рабства і примусової праці)	6
ZOLETIC AND OTHERS v. Azerbaijan: непроведення ефективного розслідування скарг працівників-мігрантів про транскордонну торгівлю людьми та примусову працю – порушення	6
Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)	10
J.C. AND OTHERS v. Belgium: відмова в розгляді цивільного позову проти Церкви у зв'язку з юрисдикційним імунітетом Святого Престолу – відсутність порушення	10
SERRANO CONTRERAS v. Spain (No. 2): неправильне тлумачення Верховним судом висновків рішення ЄСПЛ в межах перегляду справи за виключними обставинами – порушення	13
DONEV v. Bulgaria: звільнення судді з посади внаслідок умисного невиконання ним відповідних правил і процедур – відсутність порушення	17
Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)	22
KAPA AND OTHERS v. Poland: заподіяння заявникам шкоди внаслідок зміни маршрутів руху транспортних засобів поблизу їхнього житла – порушення	22
SAMSIN v. Ukraine: звільнення судді Верховного Суду України на підставі Закону про очищення влади – порушення	25
LAVANCHY v. Switzerland: відхилення позову про встановлення батьківства з підстави спливу встановленого законом строку – відсутність порушення	28
Стаття 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)	31
THE ASSOCIATION OF INVESTIGATIVE REPORTERS AND EDITORIAL SECURITY OF MOLDOVA AND SANDUȚA v. The Republic of Moldova: неприсудження судами компенсації, незважаючи на фактичне визнання порушення Конвенції в дифамаційному спорі – порушення	31
MIROSLAVA TODOROVA v. Bulgaria: покарання судді внаслідок її критики Вищої судової ради та виконавчої гілки влади – порушення	33

Стаття 14 Конвенції (заборона дискримінації)	40
ŠALTINYTĖ v. Lithuania: надання допомоги на житло «молодим» сім'ям і відмова у його наданні з підстави віку – відсутність порушення	40
TOPLAK AND MRAK v. Slovenia: відсутність спеціальних пристосувань (машин) для голосування для осіб з інвалідністю – відсутність порушення	42
Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності)	47
Djordjevic v. France: конфіскація будівлі як додаткове покарання в боротьбі з організованою злочинністю – заява визнана неприйнятною	47
Стаття 2 Протоколу № 7 до Конвенції (право на оскарження у кримінальних справах)	49
KINDLHOFER v. Austria: відсутність касаційного перегляду справи про адміністративне правопорушення, за вчинення якого передбачений штраф, що в разі його несплати може бути замінений на позбавлення волі – відсутність порушення	49
Стаття 1 Протоколу № 12 до Конвенції (загальна заборона дискримінації)	52
SELYGENENKO AND OTHERS v. Ukraine: відмова внутрішньо переміщеним особам у праві голосувати на місцевих виборах – порушення	52
Рішення ЄСПЛ, ухвалені проти України	54

СТАТТЯ 3 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ)

BANCSÓK AND LÁSZLÓ MAGYAR (no. 2) v. Hungary (№ 52374/15 та 53364/15)¹

Обставини справи

Заявники, Йозеф Банчок і Ласло Мадяр, є громадянами Угорщини, які народилися в 1979 і 1960 роках відповідно. Вони відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

Пан Банчок (заява № 52374/15) у червні 2013 року був засуджений до довічного позбавлення волі за вбивство з правом умовно-дострокового звільнення після відбуття 40 років позбавлення волі. Після того як у 2015 році його вирок після апеляційного перегляду було залишено без змін, пан Банчок подав конституційну скаргу. Він стверджував, що встановлення найбільш ранньої дати його звільнення після відбуття 40 років позбавлення волі суперечило усталеній практиці ЄСПЛ і становило нелюдське поводження. Розгляд цієї справи триває.

Пан Мадяр (заява № 53364/15) був засуджений до довічного позбавлення волі у вересні 2010 року без права на умовно-дострокове звільнення відповідно до чинних на час подій статей Кримінального кодексу. Однак після рішення ЄСПЛ у справі *László Magyar v. Hungary* (№ 73593/10, 20 травня 2014 року), у якому було констатовано порушення статті 3 Конвенції, його вирок було переглянуто й додано право на умовно-дострокове звільнення після відбуття 40 років позбавлення волі. Надалі, у 2015 році, пан Мадяр подав конституційну скаргу, стверджуючи, що встановлення найбільш ранньої дати звільнення після відбуття 40 років позбавлення волі суперечило зобов'язанням Угорщини за Конвенцією. Розгляд цієї справи триває.

Посилаючись на статтю 3 Конвенції, заявники скаржилися, що довічне позбавлення волі з можливістю умовно-дострокового звільнення після відбуття 40 років позбавлення волі фактично становило довічне позбавлення волі і що вони насправді не мали жодної перспективи звільнення. Також вони стверджували, що їхні покарання становлять нелюдське та таке, що принижує гідність, покарання та порушують Конвенцію.

Оцінка Суду

ЄСПЛ відхилив заперечення Уряду про невичерпання національних засобів правового захисту, зазначивши, що обидва провадження в Конституційному суді тривають із 2015 року, що підірвало потенційну ефективність цього засобу правового захисту у їхніх справах.

¹ Огляд цього рішення ЄСПЛ підготувала Анастасія Бойченко.

ЄСПЛ нагадав, що довічне позбавлення волі може бути сумісним із Конвенцією лише за умови наявності як перспективи звільнення, так і можливості перегляду справи від самого початку. ЄСПЛ вже висноував, що якщо національне законодавство не передбачає можливості такого перегляду, то довічне позбавлення волі не відповідає стандартам статті 3 Конвенції.

Більше того, порівняльні та міжнародно-правові матеріали демонструють чітку підтримку запровадження спеціального механізму, який гарантував би перегляд не пізніше ніж через 25 років після ухвалення вироку про призначення особі довічного позбавлення волі з подальшими періодичними переглядами. ЄСПЛ відзначив, що 40 років, упродовж яких заявникам доведеться чекати, перш ніж вони зможуть розраховувати на розгляд питання про умовно-дострокове звільнення, значно перевищують максимально рекомендований строк. Тому ЄСПЛ дійшов висновку, що їхні покарання фактично не забезпечують реальної перспективи звільнення, а отже є несумісними з Конвенцією.

Тому мало місце порушення статті 3 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 3 Конвенції (заборона катування).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 28 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 4 КОНВЕНЦІЇ (ЗАБОРОНА РАБСТВА І ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ)

ZOLETIC AND OTHERS v. Azerbaijan (№ 20116/12)

Обставини справи

Заявниками у справі є 33 громадяни Боснії і Герцеговини, яких було найнято й доставлено до Азербайджану як іноземних працівників на будівництво для будівельної компанії «Serbaz Design and Construction LLC» («Serbaz», компанія з місцем реєстрації в Азербайджані). Заявники перебували в Азербайджані впродовж шестимісячного строку або ж довше.

Заявники, зокрема, стверджували, що протягом цього періоду стали жертвами примусової праці та торгівлі людьми, працювали без договорів та дозволів на роботу, їхні документи забрали, вони були обмежені роботодавцем у свободі руху, їм не виплачувалася заробітна плата з травня 2009 року до їхнього від'їзду з Азербайджану. Повернувшись до Боснії і Герцеговини, вони звернулися із цивільним позовом до «Serbaz» до азербайджанських судів і вимагали виплати неотриманої заробітної плати та відшкодування моральної шкоди за ймовірні «порушення їхніх прав та свобод», проте це було безуспішним. Апеляційна й касаційна скарги були відхилені.

Після кримінального розслідування тверджень про примусову працю і торгівлю людьми з боку керівництва та працівників «Serbaz» прокуратура Боснії і Герцеговини порушила кримінальне провадження проти 13 громадян Боснії і Герцеговини. У межах цього провадження органи влади Боснії і Герцеговини тричі зверталися до азербайджанських органів влади, посилаючись на твердження про ситуацію в «Serbaz».

Заявники скаржилися, що держава-відповідач не виконала свого процесуального зобов'язання розслідувати їхні скарги.

Оцінка Суду

Застосовність

ЄСПЛ установив, що сукупність аргументів та тверджень заявників, наданих як національним судам у їхньому позові, так і до Суду, становили «аргументовану скаргу» стосовно того, що вони були піддані транскордонній торгівлі людьми й примусовій чи обов'язковій праці на території Азербайджану, зокрема, деякими ймовірними злочинцями, які проживали в Азербайджані.

По-перше, з матеріалів справи вбачалося, що період, упродовж якого заявники працювали в Азербайджані, повністю чи частково збігався з періодом, щодо якого були подані скарги загалом на ситуацію в «Serbaz», а саме травень – листопад

2009 року. По-друге, Суд узяв до уваги загальний опис умов праці та проживання, про які заявники зазначили у своєму цивільному позові, а також додаткові матеріали, на які вони посилались як в національних судах, так і в Суді. Більш конкретно заявники посилались на звіт ASTRA від 27 листопада 2009 року, підготовлений трьома неурядовими організаціями (НУО) із Сербії, Боснії і Герцеговини й Хорватії у співпраці з Міграційним центром Азербайджану (*Azerbaijan Migration Centre – AMC*). Цей звіт надавав більш детальну інформацію про ставлення до працівників «Serbaz» і містив додаткову інформацію про потенційну ситуацію примусової або обов'язкової праці й торгівлі людьми. Наявність та зміст цього звіту достатньою мірою був доведений до відома національних судів. Хоча звіт НУО сам по собі не матиме значної доказової цінності без додаткового розслідування, з урахуванням сфери компетенції відповідних НУО (допомога працівникам-мігрантам і боротьба з торгівлею людьми) інформація, що містилась у звіті, становила матеріал, який підтверджував тези заявників. Крім цього, була й інша підтверджувальна інформація про працівників, що були в аналогічній ситуації впродовж того ж періоду, на яку й посилались заявники чи яка була іншим чином доведена до відома решти органів.

Твердження про фізичні чи інші форми покарань, утримання документів та обмеження свободи пересування, пояснені загрозами ймовірного затримання заявників місцевою поліцією у зв'язку з їхнім незаконним перебуванням в Азербайджані, вказували на можливий фізичний чи психічний примус і роботу, яку заявники могли виконувати під загрозою покарання. Твердження про невиплату заробітних плат та «штрафів» у вигляді відрахувань із заробітних плат разом із відсутністю дозволу на роботу та проживання свідчило про потенційну вразливість заявників, як незаконних мігрантів без джерел / ресурсів для існування. Ці твердження наводять на думку про те, що навіть якщо припустити, що в момент прийняття на роботу заявники добровільно на неї погодились і щиро вірили в те, що отримають свою заробітну плату, ця ситуація надалі могла суттєво змінитися в результаті поведінки роботодавця. У зв'язку із цим доцільно навести і твердження про понаднормову роботу, відсутність належного харчування та медичного забезпечення та загальну атмосферу примусу й залякування в «Serbaz». ЄСПЛ дійшов висновку, що всі ці твердження загалом є обґрунтованою скаргою заявників на те, що вони були примусово піддані роботі чи службі під загрозою покарання.

Крім того, в цій ситуації наявні три складові елементи торгівлі людьми: факт того, що заявники були найняті в Боснії і Герцеговині, перенаправлені групами до Азербайджану приватною компанією й колективно розселені у відведених приміщеннях, які, як стверджувалося, вони не могли добровільно залишити без дозволу роботодавця, може становити «вербування, переміщення, передачу, переховування або одержання» («дія»); інформація у звіті ASTRA про обставини найму розкривали ситуацію, що могла розцінюватися як найм шляхом обману

або шахрайства («засоби»); висновок про аргументованість позову про «примусову чи обов'язкову працю» також розкривав імовірну мету експлуатації у формі примусової праці («мета»).

Дотримання зобов'язань

Чи виникло в цій справі зобов'язання провести розслідування

ЄСПЛ дійшов висновку, що зобов'язання провести розслідування виникло, оскільки, навіть незважаючи на те, що самі заявники не подали офіційної кримінальної заяви, він визначив, що їхня «аргументована вимога» достатньо та неодноразово доводилася до відома відповідних органів влади різними способами (наприклад, направленням листів-скарг АМС до правоохоронних органів та оскарженням ним бездіяльності органів влади до національних судів, пред'явленням заявниками цивільного позову та проханнями про надання правової допомоги). Стосовно останнього ЄСПЛ підкреслив, що в контексті позитивних зобов'язань держави за статтею 3 Конвенції, що є аналогічними до зобов'язань за статтею 4 Конвенції, достатньо детальна інформація, що містилась у запиті про надання міжнародної правової допомоги у зв'язку з імовірними тяжкими правопорушеннями, що могли бути вчинені на території держави-отримувача запиту, може становити «аргументовану вимогу», пред'явлену органам влади цієї держави, і спричиняє її зобов'язання провести подальше розслідування цих тверджень.

Азербайджанські органи влади також були обізнані про доповідь Європейської комісії проти расизму та нетерпимості щодо Азербайджану за 2011 рік, згідно з якою багато роботодавців, наймаючи працівників-мігрантів в Азербайджані, зокрема у сфері будівництва, мали доступ до практики незаконного працевлаштування і, в результаті, мігранти, часто наймані незаконно, були вразливими до серйозних форм зловживань. Висновки цієї доповіді пізніше були розвинуті в доповіді Групи експертів із заходів стосовно протидії торгівлі людьми (*Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings – GRETA*) щодо реалізації Азербайджаном Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. У доповіді підкреслювалося, що працівники правоохоронних органів Азербайджану, як повідомляється, мають тенденцію розглядати потенційні випадки торгівлі людьми в цілях примусової праці як прості трудові спори між працівником та роботодавцем і, судячи з усього, є плутанина між випадками торгівлі людьми з метою трудової експлуатації та спорами про заробітні плати й інші аспекти умов праці. Хоча загальний контекст, відображений у цих двох доповідях, не є остаточним, він має значення при оцінюванні обставин цієї справи.

З урахуванням наведеного зрозуміло, що органи влади були зобов'язані діяти за власною ініціативою, розпочавши і провівши ефективне розслідування.

Чи було проведено будь-яке ефективне розслідування

Уряд не надав жодної інформації чи коментарів про будь-яке проведене правоохоронними органами розслідування, таким чином не продемонструвавши його

наявність стосовно тверджень заявників. Також із матеріалів справи та третьої сторони не впливало, що таке розслідування було проведено. Крім цього, ці матеріали не містили жодної інформації про будь-які спроби встановити й допитати потенційних чи вже визначених імовірних жертв, зокрема заявників. Оскільки департамент Міністерства внутрішніх справ уже знав про те, що багато ймовірних жертв було повернуто назад до Боснії і Герцеговини, та був поінформований про порушене кримінальне провадження в цій країні, він міг би направити офіційний запит про надання правової допомоги до органів влади цієї країни на підставі Конвенції про взаємну допомогу, прохаючи Боснію і Герцеговину встановити й допитати ймовірних жертв і надати копії їхніх показань до правоохоронних органів Азербайджану. Також не було доведено здійснення будь-яких спроб установити й допитати когось із причетних осіб, які є громадянами чи постійними мешканцями Азербайджану.

Тому держава-відповідач не виконала свого процесуального зобов'язання ініціювати й провести ефективне розслідування скарг заявників про ймовірну примусову працю і торгівлю людьми.

Висновок

Порушення пункту 2 статті 4 Конвенції у процесуальному аспекті (заборона рабства і примусової праці).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 7 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД)

J.C. AND OTHERS v. Belgium (№ 11625/17)

Обставини справи

У цій справі було порушено питання імунітету Святого Престолу від юрисдикції національних судів. Зокрема, воно стосувалося позову про компенсацію, поданого 24 заявниками проти Святого Престолу й низки лідерів Католицької церкви Бельгії та католицьких асоціацій. У позові стверджувалося про заподіяння шкоди в результаті структурно недосконалого підходу держави до проблеми сексуального насильства в Церкві. Оскільки бельгійські суди дійшли висновку, що вони не мали юрисдикції щодо Святого Престолу, заявники стверджували, що їх було позбавлено доступу до суду і посилалися на пункт 1 статті 6 Конвенції.

В липні 2011 року заявники подали колективний позов до суду першої інстанції, вказуючи на структурно недосконалий підхід, який застосовувала Церква під час вирішення відомої проблеми сексуального насильства в її межах. Позов було пред'явлено до Святого Престолу, а також до архієпископа Католицької церкви Бельгії і його двох попередників, декількох єпископів та двох асоціацій релігійних орденів.

Обґрунтовуючи свій позов статтями 1382 та 1384 Цивільного кодексу, заявники насамперед вказували, що відповідачі мають нести солідарну та індивідуальну відповідальність за завдану їм шкоду внаслідок імовірних сексуальних зловживань католицькими священниками чи членами релігійних орденів. Вони також зазначали, що відповідачі мали солідарно та індивідуально сплатити кожному з них 10 000 євро у зв'язку з політикою мовчання Католицької церкви з питання сексуальних зловживань.

У жовтні 2013 року суд першої інстанції відхилив юрисдикцію щодо Святого Престолу.

В лютому 2016 року апеляційний суд підтримав це рішення. Суд, зокрема, установив, що він не мав достатньої юрисдикційної основи для ухвалення рішення за позовом заявників у зв'язку з імунітетом Святого Престолу від судового розгляду. Він також указав, що визнання Бельгією Святого Престолу як іноземного суверена з тими ж правами та обов'язками було остаточно встановлено. Таке визнання є результатом низки спільно узгоджених елементів міжнародного звичаєвого права, головним із яких є укладення договорів і дипломатичне представництво. Тому Святий Престол користувався дипломатичним імунітетом і всіма привілеями держави за міжнародним правом, зокрема юрисдикційним імунітетом. Апеляційний суд також відзначив, що цей спір не стосувався жодного з винятків принципу державного імунітету від юрисдикції.

У серпні 2016 року юрист Касаційного суду негативно оцінив шанси на успіх можливої скарги до Касаційного суду.

Надалі всі заявники, за винятком чотирьох, які не подали заяви, домоглися компенсації через арбітражний центр скарг на сексуальні зловживання, створений при Католицькій церкві.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, заявники скаржилися, що застосування до Святого Престолу принципу державного імунітету від юрисдикції не дозволило їм пред'явити до нього свої вимоги.

Оцінка Суду

Ця справа є першою, яка стосувалась імунітету Святого Престолу.

Як відзначив ЄСПЛ, Апеляційний суд з'ясував, що Святий Престол визнаний на міжнародному рівні як такий, що має загальні атрибути іноземного суверена з тими самими правами та обов'язками, що й держава. Зокрема, Апеляційний суд підкреслив, що Святий Престол є учасником деяких великих міжнародних угод, які він уклав з іншими суверенними утвореннями, і що він підтримував дипломатичні стосунки зі 185 державами по всьому світу. Що стосується Бельгії, то дипломатичні стосунки зі Святим Престолом були встановлені ще в 1832 році і Бельгія визнала його державою.

ЄСПЛ не вбачив нічого свавільного чи необґрунтованого в детальному мотивуванні Апеляційного суду, в результаті якого він дійшов такого висновку. ЄСПЛ вказав, що він сам раніше характеризував угоди між Святим Престолом та іншими державами як міжнародні договори². Тому може бути визнано, що Святий Престол має характеристики, подібні до тих, що має держава. Тому Апеляційний суд керувався тим, що виходячи із цих характеристик, Святий Престол мав суверенну владу з тими самими правами та обов'язками, що й держава.

ЄСПЛ зазначив, що він також погодився з тим, що надання державного імунітету в цивільному провадженні переслідувало легітимну мету дотримання норм міжнародного права в інтересах ввічливості та гарних стосунків між державами шляхом забезпечення поваги до суверенітету іншої держави.

Щодо пропорційності обмеження права заявників на доступ до суду ЄСПЛ установив, що підхід Апеляційного суду відповідав міжнародній практиці з таких питань. ЄСПЛ не відзначив нічого свавільного чи необґрунтованого в тлумаченні Апеляційним судом застосованих правових принципів або у способі, в який вони були застосовані до обставин справи, беручи до уваги основу позову заявників.

ЄСПЛ також підкреслив, що питання того, чи могла ця справа підпадати під один з винятків застосування юрисдикційного імунітету держав, також обговорювалося

² Fernández Martínez v. Spain [GC], no. 56030/07, § 118, ECHR 2014 (витяги), та Travaš v. Croatia, no. 75581/13, § 79, 4 жовтня 2016 року.

в Апеляційному суді. Виняток, на який посилалися заявники, застосовувався до «позову про відшкодування майнової шкоди у випадку смерті або тілесних ушкоджень особи або в разі завдання шкоди чи втрати майна». Апеляційний суд відхилив такий виняток, зокрема, з таких підстав: неправомірні дії, в яких звинувачувалися бельгійські єпископи, не можуть стосуватися Святого Престолу, оскільки щодо єпископів Папа не є головним; проступок, який безпосередньо стосується Святого Престолу, був вчинений не на території Бельгії, а в місті Римі; ані Папа, ані Святий Престол не перебували на території Бельгії на час вчинення проступків, інкримінованих лідерам Церкви в Бельгії. ЄСПЛ не мав заміняти оцінку національних судів власною, оскільки їхня оцінка із цієї точки зору не була свавільною чи явно необґрунтованою.

ЄСПЛ також відзначив, що порушене заявниками провадження в суді першої інстанції стосувалося не лише Святого Престолу, а й інших посадових осіб Католицької церкви Бельгії, яких ідентифікували заявники. Проте позов заявників щодо цього було відхилено у зв'язку з недотриманням ними процесуальних норм, закріплених у Кодексі судочинства та матеріально-правових норм, стосовно цивільної відповідальності у зв'язку з викликом інших відповідачів до суду.

Тому причина, з якої позов заявників був повністю безрезультатним, полягала в тому, що під час провадження їм не вдалося виправити процесуальні помилки для того, щоб уточнити та індивідуалізувати факти, наведені на підтримку своїх вимог.

Як наслідок, ЄСПЛ установив, що припинення провадження бельгійськими судами з огляду на юрисдикційну відмову розглянути деліктну справу, ініційовану заявниками проти Святого Престолу, не було відступом від загально визнаних принципів міжнародного права з питань державного імунітету, а отже обмеження права на доступ до суду не може вважатися непропорційним переслідуваній легітимній меті. Тому пункт 1 статті 6 Конвенції не було порушено.

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 12 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

SERRANO CONTRERAS v. Spain (No. 2) (№ 2236/19)

Обставини справи

Це рішення стосувалося перегляду кримінального засудження / обвинувальних вироків щодо заявника після встановлення ЄСПЛ порушення пункту 1 статті 6 Конвенції в аспекті права на справедливий суд.

За обставинами справи, заявник на основі рішення ЄСПЛ від 20 березня 2012 року звернувся до Верховного суду із заявою про перегляд і просив скасувати рішення Верховного суду від 14 жовтня 2005 року, яким його було засуджено за вчинення шахрайства, підроблення офіційних і комерційних документів.

Своїм рішенням від 19 травня 2015 року Верховний суд частково задовольнив заяву про перегляд і скасував обвинувальний вирок щодо заявника за фактом підроблення офіційних документів. Що стосується засудження заявника за шахрайство та підроблення комерційних документів, то Верховний суд у цій частині заяву про перегляд відхилив. Заявника під час цього провадження особисто не заслуховували, а всі ці питання були розглянуті в письмовому провадженні. Верховний суд залишив без змін попередньо призначений строк покарання у вигляді 4 років позбавлення волі. Щодо засудження заявника за підроблення офіційних документів Верховний суд підкреслив, що у своєму рішенні від 14 жовтня 2005 року він змінив установлені *the Audiencia Provincial* («суд провінції») висновки про факти на основі доказів, що не були надані в межах публічного судового розгляду. Стосовно засудження заявника за шахрайство й підроблення комерційних документів Верховний суд вказав:

«...було б нерозумно припускати, що ЄСПЛ проігнорував всі ці твердження і фактичні та правові міркування, наведені в рішеннях *the Audiencia Provincial* та Верховного суду, і визнав порушення права на справедливий суд щодо всіх засуджень, що містяться в рішенні цієї Палати, коли із самого початку було зрозуміло, що зміна висновків про факти, яка стала підставою такого порушення, мала місце лише стосовно частини цих висновків. Відповідно, з метою уникнення ірраціонального тлумачення тверджень ЄСПЛ необхідно розуміти, що всі ці твердження обмежувалися фактами щодо підроблення етикеток... Це єдині факти – об'єктивні і суб'єктивні, установлення яких було змінено в рішенні, ухваленому на підставі касаційної скарги...

Щодо підроблення комерційних документів, то ця Палата не змінювала висновків про факти...

Що стосується шахрайства, то було змінено лише посилання [Верховного суду] на наявність позову про відшкодування шкоди, поданого органами влади... відхиленого в суді першої інстанції... [в рішенні Верховного суду від 14 жовтня 2005 року]. Це не є елементом констатації / установлення факту, зміненого в ході розгляду скарги, а швидше є уточненням процесуальної дії...».

21 липня 2015 року заявник подав позов про скасування провадження / рішення; 18 листопада 2015 року Верховний суд відхилив позов заявника, підтримавши своє рішення від 19 травня 2015 року.

Рішенням від 20 лютого 2017 року Конституційний суд визнав конституційну скаргу заявника неприйнятною з огляду на явну відсутність будь-якого порушення основоположного права та вказав, що аргументи Верховного суду і його висновки

за результатами перегляду були обґрунтованими й відповідали релевантному законодавству та практиці його застосування.

Звертаючись удруге до ЄСПЛ, заявник скаржився на порушення його права на справедливий суд, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції, у зв'язку з неправильним тлумаченням Верховним судом рішення ЄСПЛ і підтриманням його засудження за шахрайство та підроблення комерційних документів без проведення нового судового розгляду.

Оцінка Суду

Вирішуючи питання прийнятності заяви за цією статтею, ЄСПЛ підкреслив, що хоча заява, без сумніву, була пов'язана з виконанням рішення ЄСПЛ від 20 березня 2012 року, заява щодо несправедливості подальшого судового розгляду у Верховному суді стосувалася як ситуації, відмінної від розглянутої ЄСПЛ у попередньому рішенні, так і містила нову інформацію щодо невирішених ним питань. У цій справі «нове питання», яке Суд уповноважений був розглянути, стосувалося стверджуваної несправедливості провадження з перегляду у Верховному суді в тому, що з огляду на рішення ЄСПЛ від 20 березня 2012 року Верховний суд скасував обвинувальний вирок щодо заявника за підроблення офіційних документів, при цьому підтвердивши його засудження за шахрайство та підроблення комерційних документів (див., *mutatis mutandis*, *Bochan* (no. 2), цит. вище, §§ 37–38) (пункт 25 рішення).

Питання засудження заявника на основі доказів, не розглянутих безпосередньо Верховним судом, було предметом розгляду ЄСПЛ у попередньому рішенні, і ЄСПЛ не може, в силу статті 46 Конвенції, здійснити новий розгляд цього ж питання. У зв'язку із цим ЄСПЛ відзначив, що Верховний суд 19 травня 2015 року не ухвалив новий обвинувальний вирок щодо заявника, а навпаки підтримав його попереднє засудження за двома злочинами на основі власного тлумачення рішення ЄСПЛ від 2012 року (пункт 35 рішення).

Що стосується обґрунтування Верховного суду, то ЄСПЛ вказав, що Верховний суд правильно зазначив, що встановлення ЄСПЛ порушення не тягне за собою автоматичного права на поновлення провадження, і навіть можливим є виправлення порушення, установленого ЄСПЛ, шляхом часткового поновлення провадження, як це передбачав Верховний суд у цій справі. Водночас якщо під час розгляду виключного / надзвичайного засобу правового захисту національний суд установить факт вчинення кримінального правопорушення і наведе причини для свого рішення, ці причини мають відповідати вимогам пункту 1 статті 6 Конвенції (див. *Moreira Ferreira* (no. 2), цит. вище, § 87). В таких справах, як ця, виклад / наведення раніше ухвалених Судом рішень не має бути грубим свавіллям або відмовою у правосудді, в результаті якого заявник не міг би домогтися розгляду щодо нього справи у світлі

рішення ЄСПЛ у його попередній справі (див., *mutatis mutandis*, *Bochan* (no. 2), цит. вище, § 64) (пункт 36 рішення).

Задля ухвалення рішення за заявою заявника про перегляд Верховний суд детально розглянув підстави для засудження заявника, наведені в рішенні цього суду від 14 жовтня 2005 року. На цій підставі Верховний суд дійшов висновку, що засудження заявника за шахрайство та підроблення комерційних документів не призвело до будь-якого порушення пункту 1 статті 6 Конвенції і що із цієї підстави висновки ЄСПЛ в рішенні від 20 березня 2012 року могли стосуватися лише його засудження за підроблення офіційних документів. Проте питання відповідності засудження заявника вимогам пункту 1 статті 6 Конвенції фактично вже було предметом розгляду ЄСПЛ у 2012 році. Це питання було вирішено, на думку ЄСПЛ, з достатньою точністю і з підстав, наведених нижче. Із цього випливає, що, незважаючи на свободу розсуду, якою користуються органи влади при вирішенні питання про поновлення провадження, висновки ЄСПЛ у його попередньому рішенні мали б бути взяті до уваги (пункт 37 рішення).

У своєму рішенні від 20 березня 2012 року ЄСПЛ установив порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку із засудженням заявника Верховним судом із підстав, визначених на основі висновків про факти, установлених *the Audiencia Provincial*, без проведення Верховним судом особистого заслуховування заявника. В пунктах 39–42 цього рішення ЄСПЛ послався на провадження у Верховному суді в цілому й не розмежував того, стосувалися його висновки лише деяких із засуджень чи ні. Водночас у пунктах 36 та 37 свого рішення від 20 березня 2012 року ЄСПЛ конкретно вказав на елементи, які чітко стосувалися або засудження заявника за підроблення офіційних документів, або за шахрайство, або за підроблення комерційних документів. Твердження, що містяться в цих пунктах, не залишали жодних сумнівів щодо обсягу висновку ЄСПЛ про порушення. Тому ЄСПЛ вважає, що тлумачення Верховного суду, зокрема про те, що порушення пункту 1 статті 6 Конвенції стосувалося лише підроблення офіційних документів, суперечило висновкам ЄСПЛ у попередньому рішенні у справі заявника (пункт 38 рішення).

Таким чином, Верховний суд, наводячи власне тлумачення сфери обсягу і змісту висновків Суду, викладених ним у рішенні від 20 березня 2012 року, вийшов за межі свободи розсуду національних органів влади та спотворив висновки рішення ЄСПЛ. Тому спірне провадження не відповідало вимозі «справедливого суду» за пунктом 1 статті 6 Конвенції (див., *mutatis mutandis*, *Bochan* (no. 2), цит. вище, §§ 63–65; також навпаки – *Moreira Ferreira* (no. 2), цит. вище, § 98). Відповідно, ЄСПЛ установив порушення цього положення (пункти 39–40 рішення).

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 26 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

DONEV v. Bulgaria (№ 72437/11)³

Обставини справи

Справа стосувалася дисциплінарного провадження щодо звільнення заявника – судді та голови суду. Він скаржився, зокрема, на те, що Вища судова рада (ВСР) та Вищий адміністративний суд не відповідали вимогам незалежності й неупередженості, наведеним у статті 6 Конвенції.

У серпні 2008 року в національній пресі була опублікована стаття «12 мільйонів левів привласнених коштів циркулюють країною». У статті заявника – суддю і на той час голову суду – було звинувачено у видачі виконавчого листа за підозрілих обставин у справі про привласнення коштів банку декількома його акціонерами. Пан Х, адвокат, залучений до справи про привласнення, нібито продав борги, пов'язані з невиплаченими гонорарами, третій особі – У, яка далі звернулася до суду з проханням видати виконавчий лист стосовно виконання цієї угоди про купівлю боргу. Далі у статті стверджувалося, що заявник розглянув заяву про видачу виконавчого листа, хоча його суд не мав необхідної територіальної юрисдикції, узяв собі справу, порушивши правила випадкового розподілу справ, й ухвалив рішення на користь позивача. Він також, як вказується, звільнив У від сплати судового збору, хоча сума спору становила декілька мільйонів левів. У зв'язку із цією публікацією та декількома поданими до ВСР скаргами Генеральний інспектор ВСР прийняв рішення про проведення перевірки.

Пана Х було вбито в березні 2009 року. Третя особа, У, була затримана й обвинувачена в пособництві та підбурюванні до вчинення вбивства у зв'язку із справою про привласнення. Її було визнано винною та засуджено за пред'явленим обвинуваченням.

26 вересня 2008 року Інспекція ВСР запропонувала ВСР порушити дисциплінарне провадження щодо заявника та звільнити його з посади судді. Пленум ВСР 4 лютого 2009 року на своєму засіданні розглянув справу. В підсумку пропозиція звільнити заявника була прийнята 13 голосами «за», 9 – «проти», 1 – «утримався».

Заявник оскаржив це рішення до Вищого адміністративного суду. Рішенням від 12 квітня 2010 року колегія Вищого адміністративного суду у складі трьох суддів визнала апеляцію необґрунтованою та залишила її без задоволення; заявник подав касаційну скаргу.

У своєму рішенні від 16 липня 2010 року колегія Вищого адміністративного суду у складі п'яти суддів дійшла висновку, що рішення ВСР було ухвалено з порушенням процесуальних правил, оскільки на заявника було накладено два дисциплінарні стягнення – звільнення з адміністративної посади та звільнення з посади судді – за одну серію дисциплінарних проступків, а саме недотримання правил випадкового

³ Огляд цього рішення ЄСПЛ підготувала Анастасія Бойченко.

розподілу справ та самостійний розподіл восьми справ усупереч цим правилам. З урахуванням цих порушень Вищий адміністративний суд скасував своє перше рішення та рішення ВСР і направив справу на повторний розгляд до ВСР.

Після передачі цієї справи Пленум ВСР розглянув справу на засіданні 16 вересня 2010 року. Шляхом таємного голосування ВСР звільнила заявника з посади судді 13 голосами «за», 5 – «проти», 4 – «утримались». За результатами повторного перегляду справи було встановлено, що оскільки термін повноважень заявника на посаді голови суду тим часом закінчився, питання про його звільнення із цієї посади втратило свій сенс із плином часу.

Заявник подав позов про скасування рішень. Рішенням від 14 липня 2011 року колегія з п'яти суддів Вищого адміністративного суду скасувала перше рішення та, розглянувши апеляційну скаргу заявника по суті, відхилила її, зробивши висновок, що друге рішення ВСР було ухвалено відповідно до належним чином установлених фактів та з належним застосуванням норм матеріального права і що накладена санкція була пропорційною вчиненим правопорушенням.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд), заявник стверджував, що дисциплінарне провадження проти нього було несправедливим, а ВСР та Вищий адміністративний суд не відповідали вимогам незалежності та неупередженості. Посилаючись на статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) і 13 Конвенції (право на ефективний засіб юридичного захисту), він стверджував, що його звільнення становило невинуватене порушення його права на репутацію та честь.

Оцінка Суду

Стаття 6 Конвенції

ЄСПЛ відзначив, що згідно з національним законодавством ВСР була судовим органом, який не вважався ані судом, ані традиційним адміністративним органом, відповідальним перед виконавчою владою. ВСР була органом, створеним на підставі закону, який при розгляді дисциплінарних справ мав повну юрисдикцію оцінювати факти, про які йдеться, та визначати відповідальність обвинуваченого судді в порядку, передбаченому законом. Тому її можна вважати у розумінні усталеної практики ЄСПЛ судовим органом, до якого гарантії статті 6 Конвенції є застосовними. У цій справі ЄСПЛ не вважав за потрібне з'ясувати, чи відповідало провадження у ВСР статті 6 Конвенції, беручи до уваги висновки, яких він дійшов щодо дотримання Вищим адміністративним судом вимог цього положення та обсягу проведеної ним перевірки.

ЄСПЛ вказав, що Вищий адміністративний суд мав юрисдикцію розглядати питання фактів, які він вважав релевантними, та правової характеристики дисциплінарного проступку щодо дій чи бездіяльності заявника. Вищий

адміністративний суд також мав з'ясувати, чи належним чином ВСР врахувала передбачені законом критерії щодо пропорційності накладеного стягнення.

Суд зазначив, що рішення ВСР було ухвалено за результатами провадження, яке супроводжувалося низкою процесуальних гарантій. Детальні правила ведення провадження були встановлені законом, за дотриманням якого наглядав суддя. Якби Вищий адміністративний суд визнав аргументи заявника обґрунтованими, він мав повноваження скасувати рішення ВСР та направити справу на новий розгляд до того ж органу, що він уже зробив одного разу.

Таким чином, у цій справі Вищий адміністративний суд мав досить широку юрисдикцію, а недоліки у провадженні у ВСР, про які стверджував заявник, могли бути виправлені належним чином у межах судового розгляду.

Щодо незалежності та неупередженості Вищого адміністративного суду Суд зауважив, що це був суд вищого рівня в Болгарії серед судів адміністративної юрисдикції. До його складу входили виключно професійні судді з гарантованим терміном перебування на посаді, які користувалися гарантіями, передбаченими Конституцією та законодавством, і на них поширювалися вимоги щодо несумісності, які гарантували їхню незалежність та неупередженість. З метою забезпечення незалежності правосуддя від інших гілок влади було створено ВСР і наділено її повноваженнями у сферах управління суддівською системою, кар'єрою і дисципліною. Крім того, встановлення судового нагляду з боку Вищого адміністративного суду сприяло гарантуванню дотримання ВСР процесуальних правил та забезпеченню законності її рішень.

ЄСПЛ зазначив, що заявник у своїй початковій заяві не посилався на наявність структурних недоліків складу ВСР. Крім цього, ЄСПЛ не відзначив жодної явної особистої упередженості з боку конкретних членів ВСР, що могло б поставити під сумнів незалежність та неупередженість Вищого адміністративного суду, який відповідав за перегляд рішень цього органу. ЄСПЛ підкреслив відсутність речових доказів, які могли б викрити упередженість суддів Вищого адміністративного суду, таких як факт порушення дисциплінарного або кримінального провадження проти члена однієї з колегій, які розглядали скарги заявника. ЄСПЛ вказав, що загалом у його розпорядженні немає доказів того, що ВСР порушувала провадження стосовно суддів Вищого адміністративного суду за обставин, які можуть поставити під сумнів їхню незалежність.

Щодо повноважень ВСР у сфері просування по службі та кар'єри суддів ЄСПЛ зазначив, що судді Вищого адміністративного суду досягли високих позицій у своїх кар'єрах і, в принципі, можуть не прагнути підвищення чи відрядження до іншого суду. Таким чином, Голова Вищого адміністративного суду, який був членом ВСР, не був включений до складу колегій суддів, які розглядали справу заявника. Його повноваження в дисциплінарній сфері недостатні для виправдань побоювань заявника за відсутності доказів того, що судді, які розглядали його справу, діяли

за вказівкою голови відповідного суду або були упередженими з інших причин. Тому ЄСПЛ вважав, що побоювання заявника не можна вважати об'єктивно виправданими. Не відзначаючи відсутності незалежності та неупередженості у Вищому адміністративному суді, ЄСПЛ, відповідно, дійшов висновку про відсутність порушення статті 6 Конвенції в цьому аспекті.

ЄСПЛ виявив формальне протиріччя в одному пункті: у рішенні від 16 липня 2010 року було зазначено, що рішення про звільнення сторони від сплати судового збору не могло бути дисциплінарним проступком, тоді як у рішенні від 14 липня 2011 року було встановлено, що у зв'язку із цим самим рішенням і виникло питання дисциплінарної відповідальності. Однак докази, надані заявником, не свідчать про наявність «глибоких і стійких розбіжностей» у прецедентній практиці Вищого адміністративного суду в розумінні усталеної практики ЄСПЛ. Крім того, ЄСПЛ зауважив, що рішенням від 16 липня 2010 року не з'ясовувалася суть справи, тому провадження щодо дисциплінарної відповідальності заявника тривало після ухвалення рішення від 16 липня 2010 року. Це рішення не набуло статусу *res judicata*, оскільки ним не завершувався розгляд справи заявника. Тому Суд визнав, що в цій справі не було порушення принципу правової визначеності чи справедливості судового розгляду.

Зрештою, що стосується нових фактів, урахованих Вищим адміністративним судом у своєму рішенні від 14 липня 2011 року, які стосувалися звільнення від сплати судового збору і які не були охоплені рішенням ВСР від 16 вересня 2010 року, то із скарги, поданої самим заявником, убачається, що останній вважав, що ці факти справді були враховані ВСР. Із цього випливає, що факти, про які йдеться, були надані під час судового розгляду і заявник мав змогу висловитися із цього приводу.

Стаття 8 Конвенції

Заявника було звільнено на тій підставі, що він порушив декілька правил і зобов'язань, що стосуються його обов'язків судді та голови суду. Заявник скористався правничою допомогою та мав можливість виступити на свій захист як перед ВСР під час дисциплінарного провадження, так і у Вищому адміністративному суді в межах судового перегляду рішень ВСР.

Що стосується пропорційності накладеного стягнення, то національні органи влади обґрунтували своє рішення оцінкою серйозності помилок, учинених заявником, тобто, з одного боку, шкідливих наслідків для репутації судової влади, враховуючи підозри в корупції, викликані викриттями у пресі, а з іншого боку, тривалого невиконання заявником своїх зобов'язань як голови суду в розподілі справ.

ЄСПЛ вважав, що заявник скористався належними процесуальними гарантіями і що, беручи до уваги свободу розсуду, надану національним органам влади в цій сфері, дисциплінарне стягнення, накладене на нього, було виправданим відповідними й достатніми підставами, пропорційним вказаним порушенням професійного обов'язку таким чином, що воно не становило непропорційного втручання у його

право на повагу до приватного життя. Тому скарга заявника була відхилена як явно необґрунтована.

Висновок

Відсутність порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 26 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 8 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ)

KARA AND OTHERS v. Poland (№ 75031/13 та 3 інші)

Обставини справи

Справа стосувалася зміни маршрутів руху біля будинку заявників під час будівництва автомагістралі та спроб заявників виправити ситуацію за допомогою органів влади.

Заявники є однією сім'єю; вони разом проживали в будинку, що розміщений за декілька метрів від національної дороги N14 в селі Смолице. Будинок розташований в 1 км від перехрестя з автомагістраллю A2 в місті Стрикуві.

У 2006 році, під час поетапного будівництва автомагістралі, рух від цього місцевого перехрестя було тимчасово обмежено через N14. Оцінки органів влади не включали зміни маршрутів руху N14.

У результаті відкриття першої ділянки автомагістралі інтенсивність руху, зокрема вантажних автомобілів до міста Варшави, різко збільшилася, що зрештою призвело, серед іншого, до підвищення шумового забруднення, вібрацій, рівня вихлопних газів. Було проведено декілька досліджень та розроблено план кільцевої дороги для зменшення рівня транспортного навантаження на шлях N14. В одному з досліджень було відзначено, зокрема, збільшення забруднення, що супроводжувалося шумовим забрудненням поза встановленими законом нормами; в іншому – можливість серйозних психофізіологічних станів і захворювань та, можливо, навіть зменшення тривалості життя мешканців.

Наприкінці 2008 року було відкрито продовження магістралі A2, завдяки якій трафік на N14 зменшився до прийняттого рівня, що підтвердили й заявники.

У 2009 році заявники звернулися з позовом до держави з вимогою відшкодування завданої шкоди. Ця вимога національними судами була відхилена.

30 листопада 2010 року призначений судом експерт підготував висновок про те, чи було управління органами влади дорожнім рухом належним. Експерт відзначив низку складнощів, із якими зіткнулися мешканці, що проживають поблизу дороги N14, унаслідок збільшення трафіку, і також той факт, що воно було спричинене збільшенням кількості комерційних приміщень уздовж дороги, і те, що прилегла частина дороги залишалася безкоштовною. Експерт указав, що хоча збільшення не могло бути передбачуваним, реакція органів влади з усіх питань, за винятком *ad hoc* рішень 2006 року, була належною. Експерт дійшов висновку, що розширення автомагістралі було ефективним вирішенням цієї проблеми в максимально короткі строки.

Регіональний суд визнав, що, незважаючи на надмірне шумове забруднення, органи влади швидко визнали наявність проблем у мешканців і наполягали

на ухваленні тимчасових (*ad hoc*) і довгострокових рішень. Також регіональний суд указав, що органи влади діяли в межах закону. Суд не присудив заявникам жодного відшкодування.

У 2013 році апеляція заявників була відхилена, а касаційна скарга – відхилена з процесуальних підстав.

Посилаючись на статтю 8 Конвенції, заявники скаржилися, що зміна маршруту / руху з дороги А2 на дорогу N14 порушила їхнє мирне користування своїм будинком.

Оцінка Суду

ЄСПЛ повторив, що особи мають право на спокійне проживання у своїх будинках. Він зазначив, що хоча в Конвенції не наведено чіткого права на чисте і спокійне середовище, коли особа безпосередньо й суттєво постраждала від серйозної екологічної шкоди, як-от шум чи інше забруднення, такі питання можуть виникати за статтею 8 Конвенції.

ЄСПЛ відзначив висновки регіонального суду про те, що рівні шуму були поза межами встановлених законом норм. Суть скарги заявників полягала в тому, що проблем можна було б уникнути, якби органи влади ретельніше підходили до реалізації своїх планів з управління дорожнім рухом. Зокрема, органи влади не взяли до уваги заперечення мера міста Стрикува щодо кінцевої точки автомагістралі, і у звітах, якими керувались органи влади при ухваленні рішення, вплив збільшення обсягу трафіку / руху на дорозі N14 не враховувався на місцевих мешканців, а лише на будівництво автомагістралі. ЄСПЛ установив, що на транзитні перевезення (а не на місцеві комерційні) припадає значна частина збільшення обсягу руху / трафіку в цьому районі, особливо в нічний час.

Уряд указав, що збільшення трафіку було непередбачуваним. ЄСПЛ із цим аргументом не погодився, визначивши, що органи влади свідомо ігнорували проблему з 1996 року і продовжували розвивати проєкт автомагістралі, не зважаючи на благополуччя місцевих мешканців і заперечення щодо кінцевої точки. ЄСПЛ підкреслив, що органи влади при управлінні будівництвом автомагістралі постали перед складним вибором і здійснили певні спроби для вирішення відповідних питань. Проте такі спроби не мали жодного результату, адже з різних причин маршрут А2–N14 залишався для більшості водіїв сприятливішим. Як наслідок, держава фактично надала перевагу водіям перед мешканцями.

Загалом Суд установив, що зміна руху через будинок заявників та відсутність належної реакції органів влади завдала шкоди заявникам щодо спокійного користування їхнім житлом, що призвело до порушення статті 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 14 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

SAMSIN v. Ukraine (№ 38977/19)

Обставини справи

Справа стосувалася звільнення заявника – судді Верховного Суду України (ВСУ) – на підставі Закону про очищення влади з метою усунення негативних змін у державній службі в період президентства Віктора Януковича. Закон застосовувався до конкретних категорій державних службовців, які перебували на посаді між 2010 та 2014 роками. Заявникові було заборонено обіймати посади на державній службі до кінця 2024 року. Його дані було внесено до публічно доступного реєстру осіб, щодо яких було застосовано положення Закону. Крім цього, оскільки його заява про відставку не була розглянута, він був позбавлений пільг, пов'язаних із виходом на пенсію як суддя, незважаючи на те, що був близьким до досягнення пенсійного віку.

Заявник уперше був призначений на посаду судді в 1987 році; в 1995 році його було призначено на посаду судді ВСУ. У 2003 році заявника було призначено безстроково.

Закон про очищення влади набув чинності 16 жовтня 2014 року. Проголошена мета цього Закону полягала в усуненні негативних явищ із точки зору поваги до демократії, верховенства права та прав людини на державній службі, коли президентом був Віктор Янукович. Закон передбачав звільнення певних категорій осіб з їхніх посад на державній службі, зокрема членів Вищої ради юстиції (ВРЮ) та Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС), які перебували на посадах принаймні рік із 25 лютого 2010 року по 22 лютого 2014 року чи будь-який інший період із 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року. Цим особам було заборонено обіймати посади державної служби чи місцевого самоврядування впродовж десятирічного строку.

Закон вимагав від осіб, які займали посади в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, надати у строки, визначені відповідними державними органами, заяву про те, чи застосовуються до них заборони, визначені цим Законом. Неподання такої заяви чи зазначення твердження про застосування цих заборон мало призвести до звільнення та вжиття інших обмежувальних заходів згідно із вказаним Законом.

Голова ВСУ визначив, що судді суду мали подати ці заяви відповідно до Закону до 11 листопада 2014 року. 11 грудня 2014 року в. о. Голови ВСУ поінформував Міністерство юстиції про те, що заявник не подав такої заяви. У вересні 2015 року Міністерство звернулося до ВРЮ з проханням про звільнення заявника з посади судді у зв'язку з неподанням ним такої заяви, і тим, що положення Закону застосовувалися до нього з огляду на зайняття ним посади Голови ВККС із 2010 по 2014 роки.

У липні 2016 року заявник намагався піти у відставку з посади судді ВСУ, у зв'язку із чим подав відповідну заяву до ВРЮ. ВРЮ вирішила відкласти розгляд цієї заяви до того, як будуть розглянуті заяви Міністерства юстиції про його звільнення. В межах провадження у ВРЮ заявник стверджував, що він не подав люстраційну декларацію, оскільки все, що він зазначив би в ній, могло призвести до його звільнення. Він також зауважив, що в будь-якому разі він уже був усунутий з ВККС у 2014 році на підставі Закону про відновлення довіри до судової влади, який передбачав припинення повноважень членів ВККС і проведення нових виборів членів на ці посади. Водночас заявник вказав, що Закон суперечив принципам посткомуністичної люстрації, наведеним у документах Ради Європи, зокрема в тому, що такий Закон передбачав ужиття заходів щодо державних службовців без будь-якого оцінювання їхньої індивідуальної ролі та поведінки. Він підкреслив, що не вчиняв будь-яких караних діянь.

25 квітня 2017 року ВРЮ звільнила заявника з посади судді ВСУ. Йому також було заборонено обіймати посади на державній службі до кінця 2024 року, і його дані були внесені до публічно доступного реєстру. Як наслідок, ВРЮ не розглянула його заяву про відставку, оскільки він уже був звільнений з посади. Це позбавило його відповідних пільг.

Заявник оскаржив це рішення. 18 вересня 2018 року Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду скасував рішення ВРЮ з огляду на його непропорційність. Метою Закону було усунення деяких категорій державних службовців із їхніх посад, а не їх покарання. Ця мета могла б бути досягнута шляхом надання заявникові можливості піти у відставку.

Міністерство юстиції та ВРП оскаржили це рішення. 31 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду, дійшовши висновку про відсутність порушення принципу пропорційності, скасувала рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, залишивши рішення ВРЮ в силі.

Заявник подав скаргу до Конституційного Суду, вказуючи на неконституційність положень Закону про очищення влади. Станом на кінець травня 2021 року це провадження все ще тривало.

Заявник скаржився, що його звільнення з посади судді ВСУ та вжиті щодо нього Законом про очищення влади заходи порушили його права за статтею 8 Конвенції.

Крім того, він скаржився за статтею 14 Конвенції, взятою разом зі статтею 8 Конвенції, на те, що його було піддано дискримінації порівняно з особами, які займали вищі посади впродовж президентства Януковича, і порівняно з іншим суддею, який був у схожій із заявником ситуації, проте пішов у відставку.

Зокрема, заявник стверджував, що ВРЮ незаконно відклала розгляд його заяви про відставку, оскільки чинний на той час Закон про судоустрій і статус суддів 2010 року передбачав розгляд заяви про відставку впродовж місяця з моменту надходження.

Оцінка Суду

ЄСПЛ в рішенні у справі *Polyakh and Others v. Ukraine* (nos. 58812/15 and 4 others) вже висноував, що вжиття заходів на підставі Закону про очищення влади становило втручання у право на повагу до приватного життя у зв'язку із впливом поєднання звільнення та інших обмежувальних заходів за Законом на заявників. Ці ж міркування були застосовними і у справі заявника. Справді, йому було завдано значної шкоди в плані пенсійних виплат, на які він має право.

У справі *Polyakh and Others* ЄСПЛ установив порушення статті 8 Конвенції, вказуючи, що вжиття заходів за Законом про очищення влади не було обґрунтовано індивідуальною оцінкою їхньої поведінки за відсутності достатнього пояснення такому підходу.

Посилаючись на ці висновки, у справі заявника ЄСПЛ відхилив аргумент Уряду про те, що індивідуальне оцінювання ролі та поведінки заявника було неможливо здійснити, оскільки він не подав відповідної заяви. Його членство у ВККС упродовж 2010–2014 років було загальнодоступною інформацією.

ЄСПЛ також відхилив аргумент Уряду про те, що неподання заявником заяви демонструвало неповагу до закону й було несумісним зі статусом судді ВСУ. Мета усунення тих, хто ймовірно міг бути пов'язаним із негативними змінами впродовж часу повноважень колишнього президента, вже була досягнута через застосування Закону про відновлення довіри до судової влади, і заявник подав свою заяву про відставку з посади судді ВСУ. ЄСПЛ установив, що за відсутності будь-яких доказів чи відомих випадків неправомірної поведінки з боку заявника задоволення його заяви про відставку не перешкоджало б досягненню переслідуваних цілей.

Застосування до заявника заходів згідно із Законом про очищення влади не було необхідним у демократичному суспільстві. Тому було порушено статтю 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 14 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

LAVANCHY v. Switzerland (№ 69997/17)

Обставини справи

Справа стосувалася відмови національних судів у задоволенні заяви як винятку із правила застосування строку, встановленого в національному законодавстві, для подачі позову про встановлення факту батьківства (один рік із моменту досягнення повноліття) і подальшого відхилення позову про внесення інформації щодо встановлення зв'язку заявниці з біологічним батьком до реєстру актів цивільного стану. Заявниця скаржилася на те, що органи влади не визнали наявності «вагомої причини» недотримання встановленого законом строку, і у зв'язку із цим стверджувала про порушення її права на повагу до приватного і сімейного життя.

Після народження заявниці в 1964 році дані про неї було внесено до реєстру народжень як дитини, батько якої невідомий, і поміщено під опіку органу опіки і піклування з метою встановлення батьківства. Її виховували бабуся і дідусь до серпня 1967 року. Потім вона була поміщена до спеціалізованої установи до досягнення нею повноліття у 1984 році.

В 1965 році заявниця та її мати ініціювали провадження із встановлення батьківства щодо G.Q. За результатами провадження в 1966 році мировий суддя схвалив мирну угоду на умовах, за яких G.Q. погодився сплачувати кошти на утримання заявниці до досягнення нею 18 років. У 1982 році працівник органу опіки і піклування розкрив заявниці ім'я її імовірного батька (G.Q.) і дав їй його фото.

Пізніше, у віці 25 років, заявниця вирішила відшукати свого батька. Перша зустріч відбулася в 1990 році. Під час зустрічі G.Q. підтвердив, що він є батьком заявниці, розповів про вжиті ним кроки для її визнання після народження і, зокрема, про факт підписання ним угоди про сплату коштів на утримання за результатами судового провадження. Після цього заявниця та G.Q. мали гарні стосунки, називали одне одного «батько» та «моя донька»; заявниця також познайомилася з його дружиною та єдиною донькою подружжя. Заявниця ніколи не вимагала від G.Q. проходження ДНК-тесту чи офіційного визнання ним батьківства, оскільки боялася, що це нашкодить їхнім стосункам.

Після смерті G.Q. у 2013 році заявниця отримала повідомлення про необхідність явки для оголошення заповіту й дізналася, що офіційно його донькою не визнана.

У 2014 році заявниця ініціювала цивільне провадження зі встановлення факту батьківства, вимагаючи визнання G.Q. її батьком. Результати ДНК-тесту справді підтвердили його батьківство. Утім, національні суди зауважили, що впродовж свого життя G.Q. просто визнав батьківство для цілей забезпечення дитини і що заявниця не вчиняла юридично значимих дій зі встановлення правового зв'язку з батьком у межах одного року після досягнення повноліття (стаття 263 § 1 Цивільного

кодексу). Суди відхилили позов заявниці, дійшовши висновку, що «вагомих причин», які б виправдовували поновлення цього строку, не було.

Заявниця вказувала на порушення статті 8 Конвенції, адже національні органи влади перешкодили їй встановити батьківство шляхом невизнання наявності вагомої причини недотримання нею відповідного строку, установленого для подачі позову в таких справах.

Оцінка Суду

Завдання ЄСПЛ полягало в з'ясуванні того, чи було дотримано справедливий баланс в урівноваженні конкуруючих інтересів, а саме: права заявниці та встановлення правового зв'язку з G.Q., з одного боку, і необхідності дотримання прав G.Q., його законно визнаної доньки та загальних інтересів захисту правової визначеності, з іншого.

ЄСПЛ, зокрема, уточнив, що він розмежував ситуації, в яких визначені законом строки для порушення провадження про встановлення батьківства є абсолютними й жорсткими, і тими, в яких національне законодавство дозволяє продовження / поновлення такого строку до того, як стануть відомі відповідні факти. ЄСПЛ підкреслив, що ця справа належить до другої категорії, оскільки національне законодавство не передбачає жорсткого застосування строку у вигляді одного року після того, як відповідна особа досягне повноліття. За статтею 263 § 3 Цивільного кодексу було можливим продовжити / поновити такий строк, оскільки позов про встановлення факту батьківства може бути задоволений навіть після спливу строку в разі наявності «вагомих причин» затримки.

ЄСПЛ далі відзначив, що рішення національних судів були ретельно обґрунтовані з урахуванням його усталеної практики. Намагаючись досягнути справедливого балансу між конкуруючими правами та інтересами, Федеральний суд належним чином дослідив індивідуальну ситуацію заявниці, щоб визначити, чи її зацікавленість у встановленні правового зв'язку з батьком переважає над іншими міркуваннями. Розглянувши це питання, суд акцентував на відсутності «вагомих причин» і зробив висновок, що заявниці було відомо про батька з 1982 року (за 31 рік до його смерті) і що сам факт незнання заходів, які мали б бути вжиті для встановлення правового зв'язку, був недостатнім для того, аби суд міг дійти висновку, що вона не могла цього зробити впродовж всього цього часу. Крім того, Федеральний суд установив, що після того, як заявниці стало відомо про особу батька й до встановлення з ним стосунків, вона могла та мала б перевірити внесену до реєстру актів цивільного стану інформацію, принаймні тоді, коли мала справу з державними органами у сфері реєстрації таких актів на момент укладення шлюбу.

Тому національні суди не лише обмежилися висновком про сплив строку для ініціювання провадження з встановлення факту батьківства, а й намагалися

з'ясувати, чи мав інтерес заявниці з підтвердження її походження пріоритет над іншими відповідними інтересами. Національні суди належним чином зважили різні фактичні елементи й ретельно дослідили причини, які, зі слів заявниці, заважали їй діяти раніше. Як наслідок, суди визначили декілька моментів у житті заявниці, коли вона могла ознайомитися з даними про своє походження в реєстрі актів цивільного стану та вимагати отримання інформації про заходи, які варто вжити, навіть після спливу встановленого законом строку. Ці міркування стали підставою для висновку судів про відсутність будь-якого виправдання бездіяльності заявниці впродовж 31 року.

Крім того, заявниця не надала суду жодних чинників, пов'язаних із законодавством, які могли б завадити їй ужити заходів для встановлення правового зв'язку зі своїм батьком і внесення інформації до реєстру актів цивільного стану в межах установлених законом строків чи принаймні до 2014 року. У зв'язку із цим ЄСПЛ не визнав переконливим аргумент заявниці про те, що, установивши стосунки зі своїм батьком, вона не мала особливих причин для вивчення адміністративних аспектів його батьківства або не бажала завдавати шкоду новим крихким стосункам зі своїм батьком. Більше того, ці міркування дозволяють припустити, що заявниця на той час знала про недотримання певних формальностей. На думку ЄСПЛ, затримка з боку заявниці в подачі позову про встановлення правового зв'язку батьківства, як відзначили національні суди, не може вважатися виправданою для цілей усталеної практики Суду.

Зрештою ЄСПЛ вказав, що хоча особи, які хочуть установити особу своїх родичів висхідної лінії спорідненості, мають життєво важливий інтерес, захищений Конвенцією, в отриманні необхідної інформації для з'ясування істини щодо важливого аспекту їхньої особи, вони не можуть бути звільнені від обов'язку дотримуватися положень, установлених законом. Крім цього, в цій справі оскаржувані рішення не позбавляли заявницю такої інформації, оскільки факт того, що G.Q. був її біологічним батьком, підтверджувався його словами та результатами ДНК-тесту, проведеного після його смерті.

Відповідно, нічого не свідчило про те, що, ухвалюючи рішення, національні суди не виконали свого обов'язку з дотримання справедливого балансу між відповідними інтересами. Тому порушення статті 8 Конвенції в цій справі не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 19 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 10 КОНВЕНЦІЇ (СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ)

THE ASSOCIATION OF INVESTIGATIVE REPORTERS AND EDITORIAL SECURITY OF MOLDOVA AND SANDUȚA v. The Republic of Moldova (№ 4358/19)

Обставини справи

Справа стосувалася дифамаційного провадження, ініційованого проти заявників – неурядової організації та журналіста, у зв'язку з їхньою статтею, зміст якої відображав імовірне фінансування Соціалістичної партії Молдови офшорною компанією, що мала зв'язки з Росією, напередодні президентських виборів 2016 року.

У вересні 2016 року асоціація-заявник опублікувала статтю, підписану другим заявником, з назвою «Багамські гроші Додона». За статтею, пов'язана з Росією офшорна компанія, розташована на Багамських островах, переказала 1,5 млн євро Молдовській компанії, очолюваній членом Соціалістичної партії, що мав тісні зв'язки з І. Додоном (лідером Соціалістичної партії, який згодом став Президентом Молдови). Крім цього, ці кошти надійшли до Молдови за декілька місяців до президентських виборів 2016 року. Третина коштів була знята готівкою для розподілу між особами, близькими до Соціалістичної партії, у вигляді безоплатних кредитів.

Далі Соціалістична партія ініціювала дифамаційне провадження проти заявників, указавши, що якби будь-який державний орган установив наявність незаконних дій при фінансуванні Соціалістичної партії та її кандидата пана Додона, то останньому було б заборонено брати участь у президентських виборах.

Заявники вказували, що вони лише продемонстрували докази того, що 1,5 млн євро були переведені з офшорної компанії до молдовської і що зрештою ці кошти були розподілені між різними членами та прихильниками Соціалістичної партії.

Своїм рішенням від 21 грудня 2017 року суд задовольнив вимоги Соціалістичної партії і зобов'язав заявників опублікувати спростування, відзначаючи, що стаття була неправдивою, і сплатити судові витрати (приблизно 10 євро). Всі подальші скарги заявників були безуспішні.

Після того як ЄСПЛ повідомив Уряд про цю заяву, Уповноважений звернувся із запитом про перегляд до Апеляційного суду у 2018 році. Цей суд підтримав запит, і рішення про визнання заявників винними в дифамації були скасовані у 2020 році.

У своїй скарзі до Суду заявники скаржилися, що визнання їх винними за дифамацію стосовно Соціалістичної партії Молдови становило порушення їхнього права розповсюджувати інформацію.

Оцінка Суду

ЄСПЛ відхилив аргумент Уряду про втрату заявниками свого статусу жертв порушення з огляду на результат провадження з перегляду. ЄСПЛ підкреслив, що ані Апеляційний суд, ані Уряд під час провадження в цьому суді не присуджували або не пропонували присудити будь-яке відшкодування шкоди заявникам, що суперечить звичайній практиці в багатьох інших справах. Тому ЄСПЛ не вважав, що відхилення дифамаційного позову становило достатнє відшкодування у справі заявників.

Крім цього, ЄСПЛ готовий для цілей цієї справи припустити, що загальний результат провадження з перегляду й подальше поновлення провадження у справі по суті означали визнання порушення статті 10 Конвенції. З огляду на свою усталену практику та відзначаючи те, що національні суди під час свого першого провадження не провели належного урівноваження, ЄСПЛ не вбачив підстав для відступу від зазначеного вище висновку і не вважав необхідним розглядати цю скаргу по суті.

Відповідно, ЄСПЛ дійшов висновку про порушення статті 10 Конвенції, оскільки заявники були визнані винними в дифамації щодо Соціалістичної партії Молдови.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 12 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

MIROSLAVA TODOROVA v. Bulgaria (№ 40072/13)

Обставини справи

Справа стосувалася двох етапів дисциплінарного провадження щодо заявниці – судді та Голови Болгарської асоціації суддів на час подій у справі. Вища судова рада ухвалила рішення про зменшення її заробітної плати, після чого вона була звільнена з причини затримок у розгляді справ.

Заявниця обіймала посаду судді з 1999 року й на час подій у справі була у складі колегії суддів кримінальної палати місцевого суду міста Софії.

У жовтні 2009 року заявницю обрали Головою Головної професійної асоціації суддів, Болгарської асоціації суддів (далі – асоціація). Перебуваючи на цій посаді, заявниця декілька разів публічно висловлювала критику дій Вищої судової ради, зокрема, в частині призначень деяких голів судів, а також судової політики Уряду. В останні декілька місяців 2009 року й далі у 2010 році асоціація в особі Голови виступила з декількома публічними заявами, в яких засуджувала коментарі тодішнього Міністра внутрішніх справ, висловлені на адресу ЗМІ.

14 вересня 2010 року Голова Апеляційного суду міста Софії надіслав Генеральному інспекторові Вищої судової ради листа, в якому навів список судових справ, які перебували на розгляді й у яких ухвалені рішення впродовж 3 місяців після їх ухвалення не були опубліковані, що перешкоджало їх розгляду апеляційним судом. Генеральний інспектор розпорядився про перевірку кримінальної палати місцевого суду міста Софії.

В листопаді 2010 року асоціація публічно розкритикувала процедуру призначення нового Голови Вищого адміністративного суду.

У червні 2011 року заявниця разом з іншими суддями виступила проти кандидатури V.Y. (судді, відомого як близького друга Міністра внутрішніх справ) на посаду Голови місцевого суду міста Софії і висловила свою підтримку іншому кандидату.

26 липня 2011 року Генеральний інспектор звернувся до Вищої судової ради з пропозицією відкрити дисциплінарне провадження щодо суддів у зв'язку із значною кількістю нерозглянутих справ. Дисциплінарна рада відзначила, що заявниця затримала ухвалення рішень або наведення причин їх ухвалення у 57 справах, що становило «систематичне недотримання строків» у розумінні статті 307 (4) (1) Закону про правосуддя. Рада запропонувала Вищій судовій раді як дисциплінарне стягнення зменшувати заявниці розмір заробітної плати на 15 % упродовж 2 років. 19 січня 2012 року Вища судова рада прийняла пропозицію 18 голосами «за», 1 – «утримався». Заявниця оскаржила це рішення до Вищого адміністративного суду.

Надалі, відзначивши, що заявниця була відповідальною за значні затримки у трьох справах і дала вказівки внести неправдиві відомості до електронного реєстру

суду, дисциплінарна рада запропонувала Вищій судовій раді накласти на заявницю найсуворіше дисциплінарне стягнення з можливих, а саме звільнення. 12 липня 2012 року Вища судова рада більшістю голосів (19 – «за», 3 – «проти», 2 – «утримались») звільнила заявницю. Остання оскаржила це рішення до Вищого адміністративного суду.

Скарга заявниці на рішення Вищої судової ради про 15-відсоткове зменшення її заробітної плати, застосоване як дисциплінарна санкція, була розглянута Вищим адміністративним судом, як судом першої інстанції, колегією у складі 3 суддів; за результатами цього розгляду колегія суддів скасувала оскаржуване рішення. Вища судова рада оскаржила це рішення до розширеного складу колегії Вищого адміністративного суду. 18 грудня 2012 року Вищий адміністративний суд, засідаючи колегією у складі 5 суддів, скасував оскаржуване попереднє рішення і відхилив скаргу заявниці. Рішення про 15-відсоткове зменшення заробітної плати заявниці впродовж 2 років набрало законної сили та підлягало виконанню.

У своїй скарзі на рішення Вищої судової ради про звільнення заявниця послалася на відсутність неупередженості й невідповідність цього рішення матеріальним і процесуальним правовим положенням і меті закону. Вищий адміністративний суд відхилив її скаргу. Заявниця оскаржила таке рішення. Рішенням від 16 липня 2003 року Вищий адміністративний суд, засідаючи у складі колегії з 5 суддів, указав, що заявниця була відповідальною за затримки, відзначені у двох справах, й ухвалив рішення про повторний перегляд Вищою судовою радою застосованого до заявниці стягнення. Заявницю було поновлено на посаді 18 липня 2013 року.

Після направлення Вищим адміністративним судом цієї справи на повторний перегляд дисциплінарна рада запропонувала Вищій судовій раді застосувати до заявниці стягнення у вигляді 25-відсоткового зменшення її заробітної плати впродовж 2 років. Вища судова рада розглянула цю пропозицію 27 березня 2014 року, і заявницю було переведено до суду нижчої інстанції (Окружний суд міста Софії) на 2 роки.

Заявниця оскаржила це рішення до Вищого адміністративного суду і просила зупинити виконання стягнення, вказуючи, що в інтересах суспільства дозволити їй завершити розгляд справ, що перебували в її провадженні. Колегія у складі 3 суддів Вищого адміністративного суду розглянула позов про скасування рішення та частково його задовольнила. Колегія дійшла висновку, що пониження в посаді / переведення до іншого суду було належним стягненням, проте тривалість його застосування мала б бути зменшена до 1 року. Заявниця та Вища судова рада оскаржили це рішення. Вищий адміністративний суд відхилив скаргу заявниці та підтримав дворічний строк застосування оскаржуваного стягнення.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, заявниця скаржилася на різні аспекти несправедливості дисциплінарного провадження щодо неї. За статтею 8 Конвенції заявниця вказувала, що дисциплінарні стягнення і розголос, наданий

її дисциплінарному провадженню, становили порушення права на повагу до її приватного життя і репутації. Посилаючись на статтю 10 Конвенції, вона вказувала, що дисциплінарне провадження щодо неї становило приховане покарання за публічно висловлену критику на адресу Вищої судової ради та неодноразове втручання органів виконавчої влади в нерозглянуті справи.

За статтю 14 Конвенції, взятою разом зі статтю 10 Конвенції, заявниця стверджувала, що втручання в її право на свободу вираження поглядів було дискримінаційним. Посилаючись на статтю 18 Конвенції, вона зазначала, що дисциплінарне провадження мало приховані мотиви.

Оцінка Суду

Стаття 6 Конвенції

ЄСПЛ відзначив, що Вища судова рада була органом, установленим законом, який розглядав дисциплінарні провадження, мав повну юрисдикцію для оцінки оскаржуваних фактів та визначення відповідальності обвинуваченого судді після проведення розгляду згідно із законом. Тому ЄСПЛ дійшов висновку, що у світлі його усталеної практики Вища судова рада була судовим органом із повною юрисдикцією, до якого гарантії за статтю 6 Конвенції були застосовними.

ЄСПЛ підкреслив, що дисциплінарне провадження у Вищій судовій раді передбачало низку процесуальних гарантій. Так, заявниця була обізнана про висунуті обвинувачення, могла особисто прибути на засідання дисциплінарної ради для пред'явлення доказів на користь свого захисту. Вона була обізнана про ймовірний висновок ради й могла надати свої письмові зауваження на засіданні Вищої судової ради.

Водночас заявниця скаржилася на відсутність неупередженості в деяких членів Вищої судової ради. В цій справі ЄСПЛ не визнав необхідним з'ясувати, чи було провадження у Вищій судовій раді сумісним із вимогами статті 6 Конвенції в тому, що стосується його висновків про дотримання Вищим адміністративним судом цього положення й обсягу контролю з боку суду.

ЄСПЛ зазначив, що Вищий адміністративний суд мав юрисдикцію розглядати будь-які питання фактів, які він вважав відповідними, а також правову характеристику дисциплінарних правопорушень, віднесених до дій чи бездіяльності заявниці. Тому Вищий адміністративний суд мав достатньо широку юрисдикцію. Також ЄСПЛ вказав, що процесуальні недоліки у провадженні у Вищій судовій раді, на яких наголошувала заявниця, були належним чином виправлені під час судового розгляду.

Що стосується об'єктивної неупередженості, то ЄСПЛ підкреслив, що скарга заявниці на рішення Вищої судової ради про її звільнення була передана на розгляд шостої палати Вищого адміністративного суду у зв'язку із зміною порядку розподілу

різних категорій справ між палатами Вищого адміністративного суду, рішення про що прийняв Голова цього суду в березні 2012 року. Ця зміна вплинула не лише на справу заявниці, а й на всі скарги, подані на рішення Вищої судової ради. ЄСПЛ відзначив, що Г.К. – Голова Вищого адміністративного суду, якого заявниця вважала упередженим у зв'язку з її критикою з боку асоціації щодо його призначення, не входив до складу колегій, які ухвалювали рішення у справах заявниці.

ЄСПЛ дійшов висновку, що факт висловлення нею поглядів як Голови асоціації щодо призначення Голови Вищого адміністративного суду не може вважатися таким, який означає, що всі рішення, які він надалі ухвалить у межах своїх адміністративних повноважень, були упередженими. Крім того, заявниця могла оскаржити рішення колегій суддів шостої палати до колегій у складі 5 суддів з інших палат.

Що стосується критики заявниці щодо системи розподілу справи, особливо факту того, що лише суддя-доповідач визначався у випадковий спосіб, а не колегія суддів загалом, то ЄСПЛ зауважив, що розподіл справ у межах суду, в принципі, є питанням свободи розсуду держави. ЄСПЛ підкреслив, що заявниця не надала доказів, які б вказували на відсутність неупередженості з боку конкретних суддів, які розглядали її скарги.

ЄСПЛ не відзначив відсутності незалежності чи неупередженості Вищого адміністративного суду й не вбачив порушення статті 6 Конвенції щодо цього.

Стаття 8 Конвенції

ЄСПЛ нагадав, що в межах первинного дисциплінарного провадження до заявниці було застосовано 15-відсоткове зменшення її заробітної плати впродовж 2 років і пізніше, в межах другого провадження, стягнення у вигляді звільнення, яке, однак, було скасовано на підставі скарги заявниці й замінено на пониження в посаді / переведення до суду нижчої інстанції впродовж 2 років.

ЄСПЛ відзначив, що хоча заявниця була позбавлена своєї винагороди впродовж близько 1 року до скасування рішення про звільнення Вищим адміністративним судом, згідно з національним законодавством після його скасування вона змогла отримати відшкодування за втрату своєї заробітної плати. Тому втрата доходу в результаті негайного застосування рішення про звільнення мала тимчасовий характер. Крім цього, заявниця не була позбавлена права займатися іншою оплачуваною діяльністю.

Заявниця не надала жодних доказів того, що дисциплінарне провадження чи спосіб його висвітлення в ЗМІ завдав шкоди її професійній репутації таким чином, що це досягло межі суворості за статтею 8 Конвенції. Хоча дисциплінарне провадження щодо заявниці справді було широко висвітлене в ЗМІ, не вбачалося, що такі публікації – інформація від Вищої судової ради чи різні коментарі в ЗМІ – здебільшого мали негативний характер. Навпаки, ці публікації відображали як критичні, так і позитивні думки, а розголос навколо справи заявниці також привернув підтримку заявниці з боку юристів, журналістів та суспільства.

За цих обставин ЄСПЛ не визнав, що застосовані до заявниці дисциплінарні стягнення мали такий вплив на її репутацію, який досяг ступеня суворості, необхідного за статтею 8 Конвенції. Тому ця скарга була відхилена.

Стаття 10 Конвенції

ЄСПЛ не залишив без уваги того факту, що застосовані до заявниці стягнення обґрунтовувалися серйозними порушеннями нею свого професійного обов'язку, які не стосувалися її публічних висловлювань та існування яких не заперечувалося. Утім, ЄСПЛ дійшов висновку, що провадження щодо заявниці були пов'язані з її публічними висловлюваннями. Тому ці провадження і стягнення могли мати стримувальний вплив на реалізацію заявницею своєї свободи вираження поглядів і на свободу всіх членів національної судової системи.

Рішення про скасування рішення про звільнення заявниці було негайно виконане в межах одного року, впродовж якого заявницю було поновлено на посаді. ЄСПЛ дійшов висновку, що рішення Вищої судової ради про звільнення заявниці та негайне виконання цього стягнення беззаперечно мало стримувальний вплив на заявницю й інших суддів, утримуючи їх від висловлювання критичних думок про дії Вищої судової ради, або більш загально – стосувалося незалежності судової влади. ЄСПЛ дійшов висновку, що національні органи влади не супроводжували свої рішення відповідними й достатніми причинами для пояснення того, чому дисциплінарне провадження і стягнення, застосовані до заявниці, були необхідними та пропорційними легітимним цілям, переслідуваним у цій справі.

Ураховуючи основоположну важливість свободи вираження поглядів з питань, що викликають занепокоєння суспільства, таких як функціонування системи правосуддя або необхідність захисту суддівської незалежності, ЄСПЛ визначив, що дисциплінарне провадження щодо заявниці та застосовані до неї стягнення були втручанням у реалізацію нею свого права на свободу вираження поглядів, яке не було «необхідним у демократичному суспільстві» задля досягнення легітимних цілей, переслідуваних статтею 10 Конвенції.

Проте цей висновок не варто тлумачити як такий, що виключає можливість обвинувачення судді за порушення ним свого професійного обов'язку в результаті вираження своєї свободи поглядів за умови, що такі дії не можуть розглядатися як відплата за реалізацію такого основоположного права. Аби усунути будь-яку підозру у зв'язку із цим, національні органи влади мають мати можливість установити, що відповідні провадження здійснювалися виключно задля однієї або декількох легітимних цілей, наведених у пункті 2 статті 10 Конвенції.

ЄСПЛ в цій справі констатував порушення статті 10 Конвенції.

Стаття 14 у поєднанні зі статтею 10 Конвенції

ЄСПЛ підкреслив, що скарга заявниці по суті стосується питань, які Суд уже розглянув за статтею 10 Конвенції. Тому ЄСПЛ вирішив, що за статтею 14

Конвенції окремого питання не виникло і що не було необхідності формулювати будь-який окремий висновок на підставі цього положення.

Стаття 18 Конвенції

Насамперед ЄСПЛ зауважив, що подана заявницею скарга за статтею 18 Конвенції стосувалася одного з основоположних аспектів цієї справи.

ЄСПЛ уже відзначав, що застосовані до заявниці дисциплінарні стягнення були безпосередньо пов'язані з її публічними висловлюваннями. ЄСПЛ далі зауважив, що між асоціацією та виконавчою гілкою влади були певні суперечки. Зокрема, Міністр внутрішніх справ у пресі звертався особисто до заявниці й критикував її роботу на посаді судді.

ЄСПЛ дійшов висновку, що ці факти були достатніми для висновку про те, що дисциплінарне провадження та стягнення, застосовані до заявниці Вищою судовою радою, переслідували також цілі, не охоплені Конвенцією: покарання за свої висловлювання в ролі Голови Болгарської асоціації суддів.

ЄСПЛ наголосив, що Вища судова рада особливо жорстко поставилася до заявниці, зокрема, ухваливши спочатку рішення про звільнення її з посади. Виняткову суворість та непропорційний характер такого виду стягнення відзначили широкі правничі й суддівські кола в Болгарії, сама Міністр юстиції, ЗМІ, також неурядові та міжнародні організації. У зв'язку із цим також варто вказати, що в межах обох груп дисциплінарних проваджень Вища судова рада взяла до уваги затримки, які призвели до спливу строку притягнення заявниці до дисциплінарної відповідальності, і що така помилка мала бути виправлена Вищим адміністративним судом і, зокрема, використана для обґрунтування скасування рішення про звільнення заявниці.

ЄСПЛ відзначив, що заявниця, виконуючи свої повноваження в межах діяльності Болгарської асоціації суддів, реалізовувала своє право на об'єднання та свободу вираження поглядів і що нічого не вказувало на те, що така діяльність була незаконною чи несумісною з Кодексом суддівської етики.

У світлі наведених вище міркувань викликає тривогу явний намір використати дисциплінарну процедуру для помсти заявниці за її погляди.

Насамкінець з урахуванням усіх обставин справи ЄСПЛ дійшов висновку, що, незважаючи на скасування рішення про звільнення Вищим адміністративним судом, головна мета дисциплінарного провадження щодо заявниці та застосування Вищою судовою радою стягнення полягала не в забезпеченні дотримання строків розгляду справ, а в покаранні та залякуванні заявниці за її критику Вищої судової ради та виконавчої гілки влади.

Тому було порушено статтю 18 Конвенції, взяту разом зі статтею 10 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Порушення статті 18 Конвенції (межі застосування обмежень прав) разом зі статтею 10 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 19 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 14 КОНВЕНЦІЇ (ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ)

ŠALTINYTĖ v. Lithuania (№ 32934/19)

Обставини справи

Справа стосувалася стверджуваної дискримінації за ознакою віку під час подачі заявницею заяви про допомогу на житло. Національні суди відмовили в задоволенні такої вимоги у зв'язку з невідповідністю віку заявниці верхній межі, встановленій законом – 35 років.

У 2016 році заявниця – одинока мати у віці 37 років на час подій у справі – звернулася із заявою про надання їй субсидії / допомоги, доступної для «молодих сімей», які мають низький дохід для придбання першого житла. Місцеві органи влади відмовили заявниці в цьому, оскільки відповідне національне законодавство визначало «молоді сім'ї» як такі, батьки в яких не є старшими за 35 років.

Заявниця разом зі своєю донькою звернулись із позовом до адміністративних судів; вони стверджували, що відмова заявниці в житловій субсидії обґрунтовувалася виключно віком і тому становила дискримінацію.

Зрештою, у 2018 році Вищий адміністративний суд дійшов висновку про обґрунтованість такої відмови. Зокрема, суд вирішив, що законодавець має дискрецію у вирішенні того, які категорії осіб чи сімей мають право на отримання соціальних допомог.

Суд також відмовив у передачі справи до Конституційного суду з огляду на свій висновок про відсутність підстав для сумніву в тому, що правове регулювання узгоджувалося з відповідними положеннями Конституції.

Посилаючись на статтю 14 Конвенції, взяту разом зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, заявниця скаржилася на відмову їй у наданні житлової субсидії лише з огляду на вік. Крім цього, вона скаржилася на необґрунтовану відмову судів передати її справу на розгляд Конституційного суду.

Оцінка Суду

Стаття 14 Конвенції і стаття 1 Першого протоколу до Конвенції

ЄСПЛ установив наявність різниці в поводженні з особами, які були в аналогічних ситуаціях, за ознакою віку. Крім цього, заявниця була у відповідно аналогічному становищі порівняно з молодими одинокими матерями, яким за цих самих обставин імовірно була б надана відповідна житлова субсидія.

Далі Суд з'ясував, чи була різниця в такому поводженні виправданою.

Уряд указував, що відповідна житлова субсидія була спрямована на допомогу молодим особам у придбанні житла й тим самим сприяла заохоченню позитивних

демографічних змін у Литві, населення якої швидко старіє, що загалом створює різні економічні та соціальні проблеми.

ЄСПЛ погодився з тим, що така мета є легітимною та відповідала суспільному інтересу. Суд відзначив, що житлова субсидія заохочувала молодих людей мати більше дітей, компенсуючи скорочення чисельності населення, спричинене еміграцією та низьким рівнем народжуваності, яка спостерігалася з 1990-х років.

Хоча ЄСПЛ погодився з аргументом заявниці про те, що всі батьки, які виховували маленьких дітей, можуть мати аналогічні потреби в соціальній допомозі незалежно від свого віку, він також узяв до уваги різні складнощі, з якими стикаються національні органи влади при розподілі обмежених державних ресурсів.

Крім того, граничний вік обґрунтовувався об'єктивними даними. Уряд надав статистику, з якої вбачалося, що в середньому литовці укладають шлюб, народжують першу дитину й отримують іпотеку у віці від 28 до 35 років.

Також не є явно необґрунтованим надання додаткової соціальної допомоги сім'ям більш молодого віку з урахуванням того, що їхнє фінансове становище було важливим фактором, що впливав на їхні рішення щодо еміграції чи рішення мати дітей і часу їх народження.

Справді, заявниця мала можливість отримати соціальну допомогу шляхом одержання інших видів соціальних виплат, доступних батькам та родинам в Литві, наприклад у зв'язку з низьким рівнем доходу.

ЄСПЛ дійшов висновку про наявність у держави широкої межі свободи розсуду при запровадженні граничного віку для надання певного виду соціальної допомоги, і за обставин указаної справи Литва не вийшла за межі цієї свободи розсуду.

Отже, різниця в поводженні була виправданою і порушення статті 14 Конвенції, взятої разом зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, не було.

Пункт 1 статті 6 Конвенції

ЄСПЛ установив, що Вищий адміністративний суд, комплексно пославшись на відповідну усталену практику Конституційного суду, розглянув скаргу заявниці у світлі наведених у практиці принципів і зазначив конкретні причини для відхилення цієї скарги. Таким чином заявниці надали можливість зрозуміти, чому її прохання про передачу справи на розгляд Конституційного суду було відхилено.

Відповідно, пункт 1 статті 6 Конвенції порушено не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації), взятої разом зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 26 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

TOPLAK AND MRAK v. Slovenia (№ 34591/19 та 42545/19)⁴

Обставини справи

Двоє заявників мали м'язову дистрофію та використовували електричні крісла колісні для пересування. Вони обидва проголосували під час національного референдуму 2015 року (референдум 2015 року), але лише другий заявник проголосував на виборах членів Європейського парламенту у 2019 році (вибори до Європарламенту 2019 року). Стан першого заявника погіршився у 2018 році, що означало, що він більше не міг тримати ручку, а отже самостійно робити позначки у своєму виборчому бюлетені. Заявники скаржилися на відсутність ефективних судових засобів, за допомогою яких вони могли б заздалегідь зробити запит на доступну виборчу дільницю, а також на відсутність будь-якого ефективного засобу правового захисту, за допомогою якого можна було б вимагати компенсації за дискримінацію при здійсненні свого права голосувати на виборах або референдумі. Вони також скаржилися на відсутність належних заходів, які б дали їм змогу отримати доступ до процедур голосування на зазначеному референдумі та виборах.

Оцінка Суду

(а) Стосовно обох заявників

Інвалідність підпадає під термін «будь-який інший статус» як заборонена підстава дискримінації. Також не оскаржувалося те, що заявники мали право голосу як на референдумі, так і на виборах. Отже, їхні скарги за матеріальними положеннями були обґрунтованими, а тому стаття 3 Першого протоколу до Конвенції та стаття 1 Протоколу № 12 були застосовними.

Ішлося не про пряму дискримінацію у формі невиправданої диференціації, а про дотримання національними органами влади свого позитивного зобов'язання вживати належних заходів, щоб дати можливість заявникам, чия мобільність була обмежена через інвалідність, реалізувати своє право голосувати нарівні з іншими.

(і) Стаття 13 (разом зі статтею 1 Протоколу № 12) щодо референдуму 2015 року

Доступні національні засоби юридичного захисту не змогли запропонувати заявникам жодного суттєвого відшкодування. По-перше, засіб правового захисту відповідно до Закону про референдуми та народні ініціативи міг мати ефект, лише якщо підстави для скарги потенційно вплинули на результат референдуму. Він не був для цього призначений і не мав можливості розглядати індивідуальні скарги, подані заявниками. По-друге, ні позов згідно із Законом про адміністративні спори про встановлення факту порушення їхніх прав, ні інші засоби правового захисту

⁴ Огляд цього рішення ЄСПЛ підготувала Анастасія Бойченко.

не дозволили б їм отримати будь-який вид компенсації за стверджуване порушення. По-третє, з огляду на відсутність будь-якого засобу юридичного захисту з превентивною дією позов, єдиною метою якого є досягнення встановлення порушення без можливості вимагати відшкодування, буде неадекватним засобом правового захисту. Той факт, що ЄСПЛ у деяких справах, що стосуються права голосувати, не присудив грошову компенсацію, не міг змінити цей висновок. У цій справі ЄСПЛ зіткнувся не з національним рішенням, яким не було присуджено компенсацію з огляду на обставини справи, а з національним судом, який не мав повноважень присудити належне відшкодування.

Висновок: порушення (одноголосно).

(ii) Стаття 13 (разом зі статтею 14 Конвенції та статтею 3 Першого протоколу до Конвенції) щодо виборів до Європарламенту 2019 року

Перший заявник стверджував, що він міг голосувати за допомогою машини для голосування; однак таке обладнання національним законодавством більше не передбачалося після внесення поправок до Закону про вибори до Національних зборів 2017 року (Закон про вибори). Таким чином, мова йшла не про будь-які розумні умови, які могли б бути надані на виборчій дільниці, а про ймовірну дискримінацію на підставі відповідного законодавства. Конституційний суд, урахувавши всі аргументи залучених осіб, а також відповідні міжнародні матеріали, ретельно перевірів, чи відповідало вилучення виборчих механізмів основним правам виборців – осіб з інвалідністю. Хоча його висновок не був сприятливим для першого заявника, цей факт сам по собі не означав, що засіб правового захисту був неефективним. Що стосується другого заявника, то він мав можливість висловити будь-які занепокоєння, які в нього могли виникнути щодо пристосування своїх потреб до відповідних виборчих органів, які напередодні референдуму 2015 року конструктивно відповіли на його запити. Якби другий заявник вважав, що зазнав дискримінації при реалізації свого права на голосування, він міг би подати позов про компенсацію відповідно до розділу 39 Закону про захист від дискримінації. Це положення було спеціально розроблено для боротьби з дискримінацією і не давало жодних однозначних підстав для того, аби поставити під сумнів ефективність цього засобу правового захисту. За обставин цієї справи засіб правового захисту, здатний забезпечити належне відшкодування у формі компенсації, відповідав би критеріям статті 13 Конвенції.

Висновок: відсутність порушення (одноголосно).

(iii) Стаття 12 Першого протоколу до Конвенції щодо референдуму 2015 року

Загальна та повна адаптація виборчих дільниць із метою абсолютного розміщення людей на кріслах колісних, безсумнівно, полегшить їхню участь у процесі голосування. Свобода розсуду держав при оцінюванні потреб людей з інвалідністю щодо виборів та засобів забезпечення їм належного доступу до виборчих дільниць у контексті виділення обмежених державних ресурсів застосовується також

до референдумів. Національні органи були в кращому становищі для проведення такої оцінки, ніж міжнародний суд.

Заявники мали змогу проголосувати на виборчих дільницях поблизу їхнього місця проживання відповідно до своїх побажань, а не відвідувати спеціально призначені виборчі дільниці. Хоча зміни місць для голосування (таких як столи, кабінки для голосування та урни) не були зроблені заздалегідь, заявникам могла бути надана допомога на місці шляхом розумного пристосування їхніх потреб. Обидва заявники змогли самостійно позначити свій виборчий бюлетень. Оскільки голосування на публічних референдумах організується *ad hoc* у будівлях, які в іншому випадку служили б іншим цілям, можливо, було б особливо складно забезпечити повний доступ до процесу голосування для людей з різними типами інвалідності заздалегідь – особливо, якщо держава прагне забезпечити велику кількість виборчих дільниць (як, здається, є у Словенії). Оскільки покращення доступності в забудованому середовищі може займати певний час, було важливо, щоб тим часом національні органи влади вжили належних заходів, аби люди з інвалідністю могли вільно й таємно проголосувати. Це мало місце в цій справі; органи влади оперативно та конструктивно відповіли на прохання заявників про надання доступу до їхніх виборчих дільниць. У день референдуму входи до відповідних виборчих дільниць заявників були обладнані пандусами, якими користувалися заявники для в'їзду. На прохання другого заявника за кілька днів до дня референдуму було організовано відвідування будівлі, яка мала бути виборчою дільницею, щоб переконатися, що він зможе ввійти до неї та в приміщення для голосування. Навіть якщо заявники зіткнулися з певними проблемами, вони, здавалося, не мали особливого негативного на них впливу й не були такими, щоб досягти порогу дискримінації або свідчити про байдужість до їхніх потреб із боку держави-відповідача.

Висновок: відсутність порушення (одноголосно).

(b) *Стосовно першого заявника*

Стаття 14 Конвенції (разом зі статтею 3 Першого протоколу до Конвенції) щодо виборів до Європарламенту 2019 року

Відповідно до Закону про вибори перший заявник міг проголосувати, або фізично відвідавши свою місцеву виборчу дільницю (яка відповідно до змін 2017 року мала бути доступною для крісел колісних), або поштою, або, можливо, вдома. Йому також могла допомогти інша особа на його вибір, яка могла б позначити його бюллетень і подбати про інші практичні питання. Власне, під час референдуму 2015 року заявнику допомагали кілька людей. Хоча надання такої допомоги, швидше за все, означало б розкриття своєї виборчої волі особі, яка йому допомагає, за умови дотримання вільного волевиявлення виборця це відповідало міжнародним стандартам у цій галузі та, як підтвердив Конституційний суд, помічник при голосуванні був зобов'язаний дотримуватися таємниці процедури голосування, зокрема, відповідно до Кримінального кодексу.

Справді, машини для голосування могли забезпечити вищий рівень автономії при голосуванні для деяких людей з інвалідністю. Важливість залучення людей з інвалідністю до політичного життя (що вимагало доступних процедур голосування) була чітко визнана в міжнародних документах, де голосування за допомогою технологій згадується як один із засобів забезпечення права людей з інвалідністю голосувати. Однак використання допоміжних технологій не є необхідною умовою, що вимагає негайного впровадження. Крім того, це передбачало значні фінансові інвестиції (особливо якщо їх потрібно було зробити доступними в більшому масштабі), експлуатація машин для голосування створювала потенційні проблеми для таємниці процедури голосування, і такі механізми не були широко розповсюдженими в державах-учасниках Конвенції. Так, не було жодних ознак досягнення консенсусу між державами-учасниками Конвенції щодо використання машин для голосування як вимоги для ефективної реалізації виборчих прав людьми з інвалідністю.

З огляду на вказане, а також на те, що допомога людям з інвалідністю може мати різноманітні форми, рішення щодо використання машин для голосування для цієї мети мало ухвалюватися насамперед національними органами влади, які повинні були дуже уважно ставитися до свого вибору у зв'язку із впливом цього вибору на людей з інвалідністю, чия особливу вразливість не можна було ігнорувати. У цій справі Конституційний суд під час судового розгляду, в якому брали участь обидва заявники, ретельно з'ясував, чи відповідала відсутність машин для голосування внаслідок змін 2017 року Конституції та міжнародним зобов'язанням Словенії. Він надав переконливі аргументи, враховуючи, зокрема, той факт, що дуже мала кількість людей з інвалідністю користувалася машинами для голосування в минулому, що такі машини не можуть допомогти людям з усіма видами інвалідності і що це вимагало залучення значних коштів.

Відповідно, беручи до уваги інші варіанти, доступні першому заявнику, особливо можливість допомоги особи за його власним вибором, не можна сказати, що держава-відповідач не досягла справедливого балансу між захистом інтересів громади та повагою до прав і свобод заявника, гарантованих Конвенцією.

Висновок

Порушення статті 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту), взятої разом зі статтею 1 Протоколу № 12 до Конвенції (загальна заборона дискримінації), щодо участі обох заявників у референдумі 2015 року.

Відсутність порушення статті 13 Конвенції, взятої разом зі статтею 14 Конвенції (заборона дискримінації) та статтею 3 Першого протоколу до Конвенції (право на вільні вибори), щодо участі обох заявників у виборах до Європарламенту.

Відсутність порушення статті 1 Протоколу № 12 до Конвенції щодо референдуму 2015 року стосовно обох заявників.

Відсутність порушення статті 14 Конвенції, взятої разом зі статтею 3 Першого протоколу до Конвенції, щодо неможливості участі першого заявника у виборах до Європарламенту 2019 року.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 26 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ (ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ)

Djordjevic v. France⁵

Обставини справи

Заявник, Златимир Джорджевич, є громадянином Югославії, народився у 1961 році та проживає в місті Бонді (Франція).

За результатами судового розслідування, розпочатого у квітні 2010 року, було встановлено, що близько десяти молодих жінок вчинили низку крадіжок у Швейцарії та Німеччині в період з вересня 2009 року по травень 2010 року. Було доведено, що ці крадіжки вчинялися за вказівкою та на користь чоловіків, що належать до однієї злочинної організації, контрольованої з Паризького регіону паном Джорджевичем.

22 листопада 2010 року слідчий суддя наклав арешт на два житлові приміщення, розташовані в місті Бонді. Будівля А, придбана спільно паном Джорджевичем та його партнером у 1990 році, у якій вони проживали, оцінювалася в 350 000 євро. Будівля В, єдиним власником якої з 1998 року був пан Джорджевич, оцінювалася у 817 000 євро. 2 квітня 2013 року заявник постав перед кримінальним судом за обвинуваченням у вчиненні злочину за попередньою змовою повторно.

Рішенням від 9 травня 2014 року Кримінальний суд міста Кольмара визнав заявника винним. Зокрема, суд ухвалив рішення про конфіскацію будівлі А. Враховуючи стан здоров'я заявника, кримінальний суд не ув'язнив його.

Пан Джорджевич та його партнер подали скаргу лише в частині конфіскації майна.

Рішенням від 6 жовтня 2015 року Апеляційний суд скасував рішення в частині конфіскації будівлі А й ухвалив рішення про конфіскацію будівлі В. Касаційна скарга пана Джорджевича та його партнера була відхилена.

Посилаючись на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності), заявник стверджував, що конфіскація будівлі була непропорційним втручанням у його право власності. Він зауважив, що майно було законно придбано задовго до вчинення злочинів, за які його було визнано винним кримінальними судами. Посилаючись на статтю 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя), заявник стверджував про порушення його права на житло й на приватне та сімейне життя.

Рішення Суду

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції

⁵ Огляд цього рішення ЄСПЛ підготувала Анастасія Бойченко.

Суд зазначив, що рішення про конфіскацію було ухвалено відповідно до статті 450-1 Кримінального кодексу. Ця доступна, точна та передбачувана правова основа спрямовувалася на боротьбу з організованою злочинністю шляхом покарання за участь у злочинній змові через застосування стримувального грошового штрафу. ЄСПЛ не має сумніву, що боротьба з організованою злочинністю є метою, яка служить суспільним інтересам.

Щодо пропорційності Суд зауважив, що в цій справі конфіскація майна, одержаного злочинним шляхом, відіграє важливу роль як у правовій системі декількох Договірних Держав, так і на міжнародному рівні і що наразі вона використовується не лише для отримання доказів злочинної діяльності, але також як окреме покарання за правопорушення. ЄСПЛ вже визнавав, що конфіскація майна може стосуватися деяких активів особи, при цьому конфісковане майно не обов'язково є об'єктом правопорушення, засобом його вчинення або прямим доходом від нього. Суд указав, що спірна конфіскація була накладена як покарання за особливо тяжкі правопорушення, вчинені повторно. У цій справі ЄСПЛ зазначив, що національні суди ухвалили рішення лише про часткову конфіскацію нерухомого майна заявника і врахували обсяг доходу, отриманого злочинною організацією під керівництвом заявника.

Суд зауважив, що заявник міг достатньо представити свою справу перед судами трьох рівнів юрисдикції в межах змагального судового розгляду, під час якого йому допомагав адвокат, і мав змогу навести всі свої аргументи.

З огляду на викладене та значну свободу розсуду держави-відповідача, особливо у зв'язку з політикою запобігання злочинності, ЄСПЛ вважає, що оскаржувана конфіскація не була непропорційною меті суспільного інтересу.

Ця частина заяви була явно необґрунтованою і тому була відхилена відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції (умови прийнятності).

Стаття 8 Конвенції

Суд зауважив, що немає жодних доказів того, що заявник проживав у конфіскованій власності на момент розгляду цієї справи національними судами. Крім того, як й Апеляційний суд, ЄСПЛ зазначив, що заявник володів іншим майном, розташованим у безпосередній близькості до конфіскованого майна, в якому він міг би забезпечити житлом своїх родичів. Суд не вбачив жодних ознак порушення статті 8 Конвенції.

Скарга була визнана явно необґрунтованою і відхилена відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції.

СТАТТЯ 2 ПРОТОКОЛУ № 7 ДО КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ОСКАРЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ)

KINDLHOFER v. Austria (№ 20962/15)

Обставини справи

Справа стосувалася переважно скарги заявника за статтею 2 Протоколу № 7 до Конвенції, оскільки його було позбавлено правового засобу захисту щодо рішення Регіонального адміністративного суду про засудження його за порушення Закону про дорожній рух.

Поліція наклала на заявника штраф у вигляді 200 євро або 4 днів позбавлення волі у зв'язку з неповідомленням заявником поліції про дорожньо-транспортну пригоду, в якій було завдано лише майнову шкоду. Згідно з відповідним положенням Закону про дорожній рух це правопорушення каралося «штрафом у розмірі до 726 євро, [i], у разі неможливості стягнення такого штрафу... позбавленням волі на строк до двох тижнів».

Регіональний адміністративний суд підтримав таке покарання.

За національним законодавством, рішення у справі про адміністративне правопорушення чи у фінансовій кримінальній справі не оскаржувалося в разі, якщо було накладено штраф у розмірі до 750 євро і не могло застосовуватися покарання у вигляді позбавлення волі або було накладено штраф у розмірі до 400 євро.

Заявник скаржився на те, що він не міг оскаржити до Вищого адміністративного суду рішення Регіонального адміністративного суду, а тому вважав, що було порушено статтю 2 Протоколу № 7 до Конвенції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ розглянув питання того, чи може правопорушення, за яке було засуджено заявника, вважатися «незначним за характером», щоб охоплюватися одним із винятків із права на перегляд справи судом вищої інстанції. На думку Суду, якщо закон передбачає покарання у вигляді позбавлення волі як основне, правопорушення не може класифікуватися як «незначне» в значенні другого пункту статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції. ЄСПЛ також установив, що правопорушення у вигляді дрібної крадіжки не каралося позбавленням волі, було за своїм характером незначним й охоплювалося допустимими винятками. Проте хоча відсутність строку ув'язнення і є важливим фактором для оцінки незначного характеру правопорушення, вона сама по собі не є вирішальним чинником. ЄСПЛ мав узяти

до уваги конкретні обставини розглядуваної ним справи (див. *Saqueti Iglesias v. Spain*).

Правопорушення, за вчинення якого заявника було засуджено, не мало за собою наслідком позбавлення волі як основного покарання. Тому ЄСПЛ мав з'ясувати, чи може правопорушення, за вчинення якого законом передбачено покарання у вигляді двох тижнів позбавлення волі, за умови відсутності сплати штрафу вважатися «незначним» у значенні другого пункту статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції. Це питання ЄСПЛ ще не вирішував.

Для того щоб розглянути питання, чи мала несплата вплив на те, що це правопорушення може вважатися за своїм характером незначним, Суд мав би взяти до уваги конкретні обставини справи, зокрема чи існувала ймовірність того, що позбавлення волі в разі несплати штрафу буде фактично реалізовано. Тому Суд мав урахувати правову основу виконання покарання у вигляді позбавлення волі в разі несплати штрафу. Після того як рішення про накладення адміністративного штрафу стає остаточним, органи влади за своїм розсудом не можуть ухвалювати рішення про позбавлення волі замість сплати штрафу. Навпаки, органи влади спочатку мають спробувати домогтися сплати штрафу чи провести комплексне вивчення фінансового стану засудженої особи. Крім цього, така особа має бути поінформована про подальшу реалізацію покарання у вигляді позбавлення волі й мати можливість його уникнути, сплативши суму штрафу, а також просити про його розстрочення.

Тому позбавлення волі за несплату штрафу становить, за національним законодавством, винятковий захід, на застосування якого поширюється низка процесуальних гарантій. Зокрема, засуджена особа має бути конкретно / чітко поінформованою про такий ризик і їй мають надаватися відповідні засоби для його уникнення. За цих обставин таке позбавлення волі має розглядатися як захід, що суттєво відрізняється від позбавлення волі як основного покарання, і тому воно не перешкоджає тому, аби правопорушення, за яке заявника було засуджено, вважалось незначним. Ані сума накладеного штрафу, ані максимальний його розмір, який міг бути накладений на заявника, самі по собі не є достатніми для того, аби вважати, що правопорушення не було незначним. Справді, в межах передбачених законом розмірів покарання максимальний розмір покарання, про який іде мова, безумовно, є одним із найменш серйозних. ЄСПЛ також узяв до уваги те, що в межах національної системи у справах про адміністративні правопорушення це правопорушення не вважалось за своїм характером серйозним. Заявник також не стверджував, що він не міг сплатити штраф чи що його сума достатньою мірою не враховувала його фінансове становище.

Висновок

Відсутність порушення статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції (право на оскарження у кримінальних справах).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 26 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 1 ПРОТОКОЛУ № 12 ДО КОНВЕНЦІЇ (ЗАГАЛЬНА ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ)

SELYGENENKO AND OTHERS v. Ukraine (№ 24919/16 та 28658/16)

Обставини справи

Заявницями є внутрішньо переміщені особи, які покинули зону конфлікту в місті Донецьку та Автономній Республіці Крим і прибули до Києва у 2014–2015 роках. Справа стосувалася стверджуваної дискримінаційної відмови у праві голосувати на місцевих виборах у місті Києві 2015 року, оскільки, незважаючи на те, що в документах заявниць як внутрішньо переміщених осіб місцем проживання було визначено місто Київ, органи влади дійшли висновку, що вони все ще є мешканцями їхніх рідних міст.

Після початку конфлікту в місті Донецьку та Автономній Республіці Крим заявниці прибули до міста Києва, і у 2014–2015 роках їм було надано статус внутрішньо переміщених осіб. Проте в паспортах громадян України їх місцем проживання все ще вважалися рідні міста в Донецькій області та Автономній Республіці Крим.

Заявниці намагалися зареєструватися для участі в місцевих виборах у місті Києві у 2015 році, проте їхні заяви були відхилені.

Одна із заявниць поскаржилася до Центральної виборчої комісії, яка відповіла, що місцем проживання громадянина є те, яке зазначене в паспорті. Якби в її рідному місті були організовані вибори, вона могла б там голосувати.

Заявниці звернулися до суду, і суди першої інстанції встановили, що право голосу на місцевих виборах надано тим громадянам України, які «належать» до своїх відповідних місцевих громад і проживають у відповідних виборчих округах. Це місце проживання має зазначатися в документах, що підтверджують громадянство. Це рішення підтримали суди апеляційної інстанції, яке оскарженню не підлягало.

Посилаючись на статтю 1 Протоколу № 12 до Конвенції, заявниці скаржилися на позбавлення права голосувати на місцевих виборах у місті Києві в дискримінаційний спосіб.

Оцінка Суду

ЄСПЛ нагадав, що в той час як стаття 14 Конвенції забороняє дискримінацію в користуванні правами і свободами, викладеними в ній, стаття 1 Протоколу № 12 до Конвенції розширює сферу захисту на «будь-які права, установлені законом». Таким чином, він запроваджує загальну заборону дискримінації. Держави мають надавати розумне виправдання у випадку, якщо з однією особою поведуться інакше, аніж з іншою; в іншому разі може бути встановлено порушення.

Сторонами не оскаржувалося те, що заявниці мали законне право голосувати та проживали за межами свого зареєстрованого місця проживання. Верховний Суд указав, що паспорт громадянина України слугує засобом визначення того, чи належить особа до певної громади і, відповідно, чи може вона голосувати у відповідному виборчому окрузі. За національним законодавством, особа може голосувати лише за зареєстрованим місцем проживання. З внутрішньо переміщеними особами не поводитися інакше.

Навіть незважаючи на те, що до заявниць ставилися так само, як до інших громадян стосовно місця проживання, ЄСПЛ установив, що вони, як внутрішньо переміщені особи, перебували в явно іншому становищі, ніж інші громадяни: вони не могли просто повернутися до свого зареєстрованого місця проживання в Україні і проголосувати. Заявниці перебували в місті Києві більше року, сплачували місцеві податки тощо, а тому були зацікавлені в результаті виборів. Крім цього, за національним законодавством, чинним на час подій, заявниці, змінивши місце проживання, ризикували втратити свій статус внутрішньо переміщених осіб.

Загалом ЄСПЛ установив, що, не беручи до уваги конкретну ситуацію заявниць, органи влади піддали їх дискримінації в частині реалізації ними свого права голосувати на місцевих виборах. Тому було порушено статтю 1 Протоколу № 12 до Конвенції.

Висновок

Порушення статті 1 Протоколу № 12 до Конвенції (загальна заборона дискримінації).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 21 жовтня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Рішення ЄСПЛ, ухвалені проти України

Стаття 2 Конвенції (право на життя)

[AZOVTSEVA v. Ukraine](#) (№ 64932/12): неефективне розслідування обставин смерті родичів заявників у результаті дорожньо-транспортних пригод – порушення (процесуальний аспект)

[FESHCHENKO v. Ukraine](#) (№ 75394/13): неефективність розслідування обставин зникнення доньки заявника – порушення

[BOZHENKO v. Ukraine](#) (№ 42595/14): неефективне розслідування обставин смерті чоловіка заявниці, який загинув у результаті дорожньо-транспортної пригоди – порушення (процесуальний аспект)

Стаття 3 Конвенції (заборона катування)

[ZASLONOV v. Ukraine](#) (№ 4587/20 та 47262/20): неналежні умови ув'язнення, відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього й порушення інших вимог Конвенції – порушення

[BUTOV AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 44272/20 та 6 інших – див. додаток): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

[RODZEVILLO AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 27870/18 та 2 інших – див. додаток): відсутність перспективи звільнення від покарання у вигляді довічного позбавлення волі – порушення

[PARKHOMENKO v. Ukraine](#) (№ 451/13): неотримання належної медичної допомоги під час ув'язнення – порушення

[CHERNYKH AND GRUBYI v. Ukraine](#) (№ 59197/19 та 33320/20): неналежні умови ув'язнення, відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього й порушення інших вимог Конвенції – порушення

Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)

[DESHKO AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 72209/13 та 2 інших – див. додаток): надмірна тривалість досудового тримання заявників під вартою та недотримання інших статей Конвенції – порушення

Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)

[METYOLKINA AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 4827/11 та 4 інших – див. додаток): непередбачуване та надмірно формальне застосування процесуальних норм, у результаті чого заявникам було відмовлено в доступі до судів вищих інстанцій – порушення

[DAMBE AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 27117/20 та 4 інших – див. додаток): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)

[ZHUPAN v. Ukraine](#) (№ 38882/18 та 50200/19): невиконання рішення суду про передачу дитини від батька до матері – порушення

[SPITSYN v. Ukraine](#) (№ 52411/18): невиконання установленого графіка побачень із дитиною – порушення

[VYKHOVANOK v. Ukraine](#) (№ 12962/19): невиконання установленого графіка побачень із дитиною – порушення

[PANCHENKO AND OTHERS v. Ukraine](#) (№ 66179/14 та 3 інших – див. додаток): поміщення заявників до установи виконання покарань, розташованої далеко від їхніх сімей, повторювані відмови в задоволенні їхніх прохань на переведення до установи, розташованої ближче, та недотримання інших статей Конвенції – порушення

[LYSYUK v. Ukraine](#) (№ 72531/13): допуск як доказу запису розмови заявника 26 січня 2007 року, зробленого за відсутності відповідного дозволу суду – відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо справедливості судового розгляду; порушення статті 8 Конвенції у зв'язку з фіксацією розмови заявника 26 січня 2007 року; порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо надмірної тривалості провадження у справі заявника

[MUKIY v. Ukraine](#) (№ 12064/08): подача прокурором скарги після спливу одномісячного строку й подальший її розгляд судом у справі про відмову органів влади у приватизації заявниками квартири, розташованої в заповіднику – відсутність порушення

Огляд рішень Європейського суду з прав людини (жовтень 2021 року). Рішення за період із 01.10.2021 по 31.10.2021 / Відп. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2021. – 55 с.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема і їх переклад, здійснюють працівники департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>;

<https://hudoc.echr.coe.int>.

2. Огляд рішень здійснено з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн:

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua